

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Навчальний центр заочно-дистанційної освіти

Кафедра фінансів, банківської справи і страхування

ДИПЛОМНА РОБОТА

магістр
(освітній рівень)

на тему: Регулювання споживчого кредитування банку за матеріалами
АТ «УкрСиббанк»

Галузь знань 07 «Управління та адміністрування»
Шифр і назва галузі знань

Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
Шифр і назва спеціальності

Освітня програма Фінанси, банківська справа та страхування

ДРФБС 013601.01.05.00

Виконала: студентка II курсу, група ФБС(мб)з-7 Олександра ТВЕРДА
Підпис, дата Ім'я, прізвище

Керівник: канд. екон. наук, доцент Катерина ЛАРІОНОВА
Підпис, дата Ім'я, прізвище

Нормоконтроль: _____
Підпис, дата Ініціали, прізвище

До захисту допускаю:

Зав. кафедри

д-р. екон. наук., професор

_____ 2021 р.

Ніла ХРУЩ
Підпис, дата Ініціали, прізвище

Зміст

	С.
Вступ	5
1 Теоретичні основи регулювання споживчого кредитування банку	9
1.1 Сутність та систематизація споживчого кредиту	9
1.2 Особливості регулювання споживчого кредитування в сучасних умовах розвитку фінансового ринку	19
2 Аналітичні основи регулювання банківського споживчого кредитування	30
2.1 Аналіз ринку споживчого кредитування в Україні як передумова реалізації державної політики регулювання банківської кредитної діяльності	30
2.2 Аналіз фінансово-господарської діяльності та особливостей регулювання споживчого кредитування АТ «УкрСиббанк» за 2018-2020 роки	40
3 Формування організаційно-економічного механізму регулювання банківського споживчого кредитування	53
Висновки	67
Список використаних джерел	71
Додатки	77

Вступ

Актуальність теми. Зростання споживчого кредиту в нашій країні в останнє десятиліття стало важливим чинником розвитку фінансового ринку й економіки загалом. Проте, нажаль, воно надто прискорене і недостатньо контрольоване, що загостило проблеми незбалансованості товарних і кредитного ринків і в свою чергу потягнуло зростання ризиків. Розвиток сучасного банківського ринку супроводжують високий рівень конкуренції серед банківських установ, ускладнення структури фінансового ринку та його дерегулювання, зміни в організації кредитування. Однак суб'єкти споживчого кредиту виявилися не готовими до суттєвих соціально-економічних трансформацій, а надмірна активізація банківських установ щодо кредитування фізичних осіб посилила загрози стійкості окремих банків і всієї банківської системи в цілому. Тому подальший розвиток та ефективне функціонування споживчого кредиту при мінімальних ризиках не можливе без впровадження нових підходів до його регулювання. Тому комплексна розробка теоретичних і практичних питань, що розкривають особливості регулювання споживчого кредитування є важливою і актуальною проблемою в сучасній банківській справі України.

Теоретико-методичні аспекти сутності споживчого кредитування досліджувалися у працях таких науковців, як Л. Абалкін, С. Арбузов, Г. Белоглазова, І. Бланк, О. Вовчак, В. Гусаков, І. Івасів, Ю. Колобов, В. Лагутін, І. Лошенко, В. Міщенко, О. Мицак, О. Копилюк, А. Ковальчук, М. Савлук та інші. Особливості регулювання споживчого кредитування достатньо комплексно висвітлені у працях М. Алексеєнко, О. Васюренко, А. Гальчинського, Н. Горячих, О. Дзюблюк, О. Заруба, С. Землячов, Л. Левчук, А. Мороз, К. Раєвський, М. Савлук, П. Скріпчука та інших.

Проте, проблеми регулювання споживчого кредитування банківських установ, потребують подальшого дослідження у зв'язку з динамічними змінами у середовищі їх діяльності: посиленням глобалізаційних процесів на фінансовому ринку, інтенсивним проникненням іноземного капіталу в

банківський сектор України, недосконалістю банківського законодавства. Нагальна потреба в розв'язанні наукових і практичних проблем у регулюванні споживчого кредитування, як на мікро- так і на макрорівнях, зумовила вибір теми дипломної роботи, її структуру, мету та завдання.

Метою дипломної роботи є обґрунтування та удосконалення науково-методичних підходів і розроблення пропозицій щодо формування та реалізації організаційно-економічного механізму регулювання споживчого кредитування, як на мікро- так і на макрорівнях.

Досягнення поставленої мети зумовило необхідність вирішення наступних завдань:

- дослідити сутність та економічну природу споживчого кредиту;
- провести систематизацію банківського споживчого кредиту;
- дослідити особливості регулювання споживчого кредитування в сучасних умовах розвитку фінансового ринку
- здійснити аналіз сучасного стану ринку споживчого кредитування в Україні як передумову реалізації державної політики регулювання банківської кредитної діяльності;
- проаналізувати фінансовий стан АТ «УкрСиббанк» за 2018-2020 роки;
- дослідити особливості регулювання споживчого кредитування в АТ «УкрСиббанк» за 2018-2020 роки;
- удосконалити організаційно-економічний механізм регулювання споживчого кредитування, як на рівні вітчизняної банківської системи так і на рівні АТ «УкрСиббанк».

Об'єктом дослідження є процеси формування і реалізації організаційно-економічного механізму регулювання споживчого кредитування.

Предметом дослідження є теоретико-методичні підходи та прикладні інструменти регулювання споживчого кредитування, як на рівні вітчизняної банківської системи так і на рівні АТ «УкрСиббанк».

Методи дослідження. Теоретико-методологічну основу дипломної роботи

становить аналіз праць зарубіжних та вітчизняних вчених щодо сутності і ролі регулювання споживчого кредитування банківської системи України..

У роботі використано наступні загальнонаукові та спеціальні методи: аналізу і синтезу (для аналізу стану та перспектив розвитку регулювання споживчого кредитування в Україні); методи конкретного і абстрактного (для вивчення особливостей організації регулювання споживчого кредитування); метод узагальнення і порівняння (системного аналізу динаміки і структури кредитного портфеля споживчого кредиту); статистичної виборки та аналізу (для збору і обробки даних із метою аналізу фінансового стану банку); абстрактно-логічний метод (для визначення шляхів удосконалення механізму регулювання споживчого кредитування); метод теоретичного узагальнення (при формуванні висновків до розділів та загальних висновків дипломної роботи).

Інформаційною базою дипломної роботи є законодавчі та нормативні акти з питань регулювання споживчого кредитування, аналітичні матеріали Національного банку України, Державної служби статистики України та АТ «УкрСиббанк», наукові праці вітчизняних та зарубіжних економістів, присвячені проблемам регулювання споживчого кредитування банків України, електронні ресурси Інтернету з питань банківської системи України.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в поглибленні теоретичних положень та обґрунтуванні методичних підходів до удосконалення процесу регулювання споживчого кредитування. Наукову новизну дипломної роботи визначають такі положення:

- удосконалено склад та структуру елементів організаційно-економічного механізму регулювання споживчого кредитування, зокрема на відмінну від існуючих механізмів, обґрунтована необхідність використання організаційно-адміністративного, економічного та нормативно-регулятивного інструментів державного регулювання, за рахунок впровадження яких в повній мірі проявляється потенціал кредитної активності банків (с. 58);

– отримала подальший розвиток систематизація банківських споживчих кредитів за сукупними ознаками, на відміну від існуючих в ній запропоновані

критерії класифікації споживчих кредитів з урахуванням залежності принципів кредитування та різновидів кредитів, що дасть змогу оптимізувати виділення можливих модифікацій споживчого кредиту з урахуванням змін умов його функціонування (с. 17-18).

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження апробовані на Всеукраїнській науково–практичній інтернет-конференції здобувачів вищої освіти і молодих вчених «Розвиток інноваційного фінансового управління суб'єктами економіки в умовах реалізації євроінтеграційної стратегії України» (16 листопада 2021 року), Хмельницький, ХНУ.

Наукові публікації. Положення наукової новизни, пропозиції та висновки дипломної роботи опубліковані у 1 науковій праці загальним обсягом 0,29 друк. арк.

Структура й обсяг дипломної роботи. Робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, що налічує 61 найменувань, 4 додатків. Основний текст дипломної роботи викладено на 70 сторінках комп'ютерного тексту. Робота містить 19 таблиць, 9 рисунків.

1 Теоретичні основи регулювання споживчого кредитування банку

1.1 Сутність та систематизація споживчого кредиту

Кредитування фізичних осіб є важливим стратегічним напрямом кредитування більшості вітчизняних банківських установ. Основне призначення споживчого кредитування, це активізація споживання фізичними особами товарів та послуг, що сприяє зростанню обсягів реалізації продукції (послуг), підвищенню рівня ділової активності, збільшенню обсягів ВВП та робочих місць, створенню доданої вартості загалом. Процентні доходи від продажу кредитних продуктів за останні десять років майже утричі перевищують аналогічний показник за комісійними доходами, утримуючи стабільно понад 60-65% у загальній структурі доходів банків. Кожна окремо банківська установа прагне створити власний кредитний продукт для фізичних осіб, який задовільнив би позичальників і був кращим ніж у конкурентів, одночасно комбінуючи параметри споживчого кредиту, а саме термін кредитування, вартість, комісії, забезпечення тощо. Однак з іншого боку, здійснення споживчого кредитування пов'язане з виникненням великої кількості ризиків, управління якими відчутно відрізняється від аналогічної практики роботи з підприємствами.

Існування споживчого кредиту пояснюється насамперед тим, що фізичні особи, що одержують низькі доходи, більшої частини своїх доходів витрачають на харчування та інші невідкладні статті споживання, тому що частка витрат на харчування більша у тих, у кого доходи найменші, а менша – у забезпечених. З огляду на це, задоволення потреб, фізичних осіб з меншими доходами ускладнено відсутністю власних вільних коштів, що й формує потребу в отриманні кредиту на споживчі потреби.

Для розгляду дискусійних питань щодо управління споживчим кредитуванням необхідно детально проаналізувати зміст споживчого кредиту як фінансового феномена, тому систематизуємо визначення до трактування поняття «споживчий кредит» (таблиця 1.1).

Таблиця 1.1 - Систематизація визначень до трактування поняття «споживчий кредит»

Автор	Визначення
1	2
Закон України «Про банки і банківську діяльність» [2]	Споживчий кредит – це кредит, що надається споживачеві на придбання продукції для особистих потреб, які безпосередньо не пов’язані з підприємницькою діяльністю або виконанням обов’язків найманого працівника.
Закон України «Про захист прав споживачів» [4]	Споживчий кредит – це кошти, що надаються кредитором (банком або іншою фінансовою установою) споживачеві на придбання продукції. При цьому під продукцією маються на увазі будь-які виріб (товар), робота чи послуга, що виготовляються, виконуються чи надаються для задоволення суспільних потреб.
Закон України «Про споживчий кредит» [6]	Споживчим кредитом є кредит, що надається банком на придбання товарів (робіт, послуг) для особистих, побутових та інших невиробничих потреб. На наш погляд, таке визначення є розпливчастим: придбавати нерухомість чи автомобіль фізична особа може і з некомерційною метою.
Абалкін Л.І. [35, с. 339]	Споживчий кредит надається населенню для отримання предметів особистого вжитку. Позичальником є фізичні особи, кредитором вправі виступати як кредитна установа, так і підприємство. Споживчий кредит може надаватися як у грошовій формі, так і в товарній
Арбузов С.Г., Колобов Ю.В., Міщенко В.І., Науменкова С.В. [16, с.413]	Споживчий кредит – кошти, що надаються кредитором (банком або іншою фінансовою установою) фізичним особам на придбання споживчих товарів або послуг у тимчасове користування, під процент, на умовах забезпечення, строковості, платності та цільової спрямованості
Белоглазова Г.М., Кролівецька Л.П. [17, с.157]	Споживчі кредити – це широке поняття, що об’єднує різні види кредитів, що надаються приватним особам на споживчі потреби. Кредиторами по споживчому кредитуванню можуть виступати банки, торгові організації, кредитні організації небанківського типу (ломбарди, кредитні кооперативи, каси взаємодопомоги), будівельні товариства, самі громадяни, пункти прокату, а також підприємства та організації, в яких працюють громадяни.
Блек Дж. [19, с. 131]	Споживчий кредит – кредит, що надається постачальниками товарів і послуг споживачам. Цей кредит може бути наданий самими постачальниками за допомогою продажу товару в розстрочку або на умовах відстроченого платежу, або при використанні кредитних карток та інших платіжних систем, коли кредитна установа повністю і негайно оплачує постачальнику вартість покупки, а потім протягом обумовленого терміну рівними частками стягує з споживача суму кредиту.
Івасів Б.С. [34, с. 288]	Споживчий кредит - це кредит, який надається тільки в національній валюті фізичним особам резидентам на придбання споживчих товарів та послуг і який погашається поступово.
Ковальчук А.Т. [39, с. 144]	Споживчий кредит – кредит, який надається тільки в національній грошовій одиниці фізичним особам-резидентам України на придбання споживчих товарів тривалого користування та послуг і який повертається в розстрочку, якщо інше не передбачено умовами кредитного договору.

Кінець таблиці 1.1

1	2
Мочерний С.В., Тришак Л.С. [48, с. 183]	Споживчий кредит – відносини економічної власності між кредиторами і споживачами з приводу привласнення першими (кредиторами) певного відсотка за надані ними у грошовій формі ресурси споживачам у тимчасове у тимчасове користування
Лагутін В.Д. [41, с. 81]	До споживчих кредитів відноситься надзвичайно широкий набір видів позик. У самому загальному плані виділяють товарні і грошові споживчі кредити. Товарний споживчий кредит пов'язаний із продажем товарів тривалого користування в кредит (з розстрочкою платежу). Грошовий споживчий кредит – це надання банківськими або небанківськими кредитними установами позик фізичним особам на задоволення їхніх споживчих потреб.
Міщенко В.І., Слав'янська Н.Г., Коренева О.Г. [45, с. 348]	Споживчими кредитами прийнято називати позики, надані населенню. По суті, це продаж торговельними підприємствами споживчих товарів з відстроченням платежу або надання банками позик на придбання споживчих товарів, а також оплату витрат приватного (особистого) характеру (плата за навчання, медичне обслуговування, придбані побутові товари тощо). Об'єктом споживчого кредиту можуть бути як товари, так і гроші. Товарами, що реалізуються в кредит (і сплачуються за рахунок банківських позик), є предмети споживання тривалого користування. Суб'єктами кредиту, з одного боку, є кредитори, у нашому випадку – це банки, спеціальні установи споживчого кредиту, магазини, ощадкаси інші підприємства, а з іншого, – позичальники – фізичні особи.
Савлук М.І., Мороз А.М., Пуховкіна М.Ф. [25, с. 404]	Споживчий кредит – кредит, який надається юридичним чи фізичним особам на споживчі цілі. Він може надаватись як банками (про що йшлося вище при характеристиці банківського кредиту), так і кредитними установами небанківського типу, а також юридичними і фізичними особами.

Джерело: систематизовано автором

Необхідно зазначити, що у законодавстві України не має єдиного визначення економічної категорії «споживчий кредит», що має негативний вплив на його управління. У Законі України «Про споживче кредитування» наведено таке визначення даного виду кредиту: «Споживчий кредит – грошові кошти, що надаються споживачу (позичальникові) на придбання товарів (робіт, послуг) для задоволення потреб, не пов'язаних з підприємницькою, незалежною професійною діяльністю або виконанням обов'язків найманого працівника» [6]. З даного визначення можна зробити висновок, що споживчий кредит дозволяє позичальнику отримати грошові кошти для задоволення виключно особистих потреб. Однак, на нашу думку, таке визначення не повне, оскільки мова йде лише про грошову форму кредиту не враховуючи товарної форми. В Законі України «Про захист прав споживачів» зазначено, що: «Споживчий кредит – кошти, що

надаються кредитором (банком або іншою фінансовою установою) споживачеві на придбання продукції» [4]. Тобто в даному нормативному документі акцентується увага на наданні споживчих кредитів банківськими або іншими фінансовими установами (кредитними спілками, ломбардами), однак споживчий кредит також можуть надавати торгові підприємства та сфери послуг.

Таким чином, проведений аналіз підходів до визначення сутності економічної категорії «споживчий кредит», у вітчизняних нормативно-правових актах та окремими науковцями, дозволив зробити висновок, що визначення «споживчого кредиту» є дискусійним. На нашу думку, проблема визначення сутності «споживчого кредиту» полягає у чотирьох аспектах, а саме у визначенні об'єкта та суб'єкта кредитування, валюти кредиту та принципів, відповідно до яких здійснюється кредитування і факторів, що впливають на його розвиток.

В межах вітчизняного законодавства питанням виділення споживчого кредиту у структурі кредиту для фізичних осіб не приділено належної уваги, тобто законодавчо закріплено виключно цільове використання споживчого кредиту, яке передбачає відсутність комерційної вигоди. Але необхідно зазначити, що у нормативних актах інших країн це питання розглядається досить детально, а саме у межах ФРС США та в законодавстві ЄС виокремлюється кредит, що надається фізичним особам для невикористаних цілей без застави у вигляді нерухомості або фінансових активів. Тобто, до безпосередньо споживчих кредитів відносять автокредити, кредити на навчання, лікування, кредити на ремонт, відпочинок, готівкові кредити тощо. Іпотечні кредити розглядають окремо, через наявність у них специфічних рис, невластивих іншим споживчим кредитам, серед яких важливішими є такі: тривалий термін, обов'язковість забезпечення нерухомим майном, пріоритетність вартості застави над майновим станом позичальника. А для прийняття рішення щодо надання споживчого кредиту, пріоритетним є саме майновий стан позичальника та його позитивна кредитна історія.

Також немає єдиного погляду на те, кого вважати суб'єктом кредитування, тобто хто може бути позичальником. Законодавство європейських країн [60], США [61], України [4; 6] таким суб'єктом визначає завжди, тільки фізичну особу, яка бере кредит на невикористані потреби. Однак деякі автори з цим не

погоджуються і вважають, що не лише фізичні особи можуть купувати споживчі товари, а і юридичні особи. Наприклад, професор М.І. Савлук, визначаючи сутність споживчого кредиту, зазначає, що «споживчий кредит надається юридичним або фізичним особам на споживчі цілі як банками, кредитними установами небанківського типу, так і юридичними та фізичними особами» [25, с. 404]. Такої ж думки дотримується О.І. Лаврушин [42, с.144]. Але необхідно зазначити, що з точки зору теорії це цілком можливо, але під час практичної діяльності суб'єкти господарювання оформлюють кредити саме відповідно до власної практики ведення господарської діяльності, тобто підприємство може взяти споживчий кредит, але виникає питання його юридичного оформлення. Таким чином на нашу думку, суб'єктами споживчого кредитування можуть бути виключно фізичні особи.

Наступним проблемним питанням є валюта споживчого кредитування. Проаналізувавши наукові роботи стосовно даного питання, можна зробити висновок, що більшість дослідників [23; 25; 27; 30] наголошують виключно на національній валюті, що цілком доречно з огляду на відсутність у населення доходів в іноземній валюті та особливо через високий рівень девальвації гривні за останні роки, що в свою чергу підвищувало б рівень ризику неповернення кредиту. Однак, необхідно зазначити, що до кризи 2008 року споживче кредитування в нашій країні активно проводилося в іноземній валюті. Однак саме фінансові кризи 2008 року і 2013 року привели до критичної девальвації національної валюти, що в свою чергу призвело до того, що позичальники кредитів в іноземній валюті повинні були майже втричі дорожче сплачувати за свої позики. Необхідно також згадати про Закон України «Про реструктуризацію зобов'язань громадян за кредитами в іноземній валюті», який був ветований президентом, у зв'язку з тим, що для його реалізації сума дофінансування банків з боку НБУ була б надвисокою, що мало б вкрай негативні наслідки для вітчизняної банківської системи. Але ця ситуація відображає однобокий підхід з боку уряду і НБУ щодо підтримки банківських установ та ігнорування допомоги громадянам України. Однак, з іншого боку, не можна не відмітити, що домінування валютних кредитів було обумовлено їх значно нижчими відсотковими ставками порівняно з кредитами в національній валюті. Отже,

враховуючи все вище сказане, в межах вітчизняної парадигми споживчого кредитування, на нашу думку, доцільно розглядати виключно національну валюту.

Таким чином, підводячи підсумок під проведеним аналізом природи споживчого кредитування, слід зазначити, що споживче кредитування та кредитування фізичних осіб не є тотожними.

Різні за змістом визначення споживчого кредиту, наведені в науковій літературі (таблиця 1.1), є свідченням того, що відповідно суті та поняття даного виду кредиту є досить багато питань. Відсутність узгодженості в науковій літературі таких питань як, визначення суб'єктів і об'єктів, а також валюти кредиту, чіткого переліку принципів і особливостей цієї форми кредиту обумовлює необхідність уточнення даного поняття і авторського визначення споживчого кредиту.

Проведене аналіз наукової літератури дозволяє зробити висновок, що споживчий кредит – це кредит, який надається фінансово-кредитною установою (кредитором) фізичній особі – резиденту в національній валюті для потреб, що не пов'язані з підприємницькою діяльністю на умовах строковості, платності та повернення. Але якщо кредитором виступає банківська установа, такий кредит називають банківським.

Як зазначено у авторському визначенні споживчого кредитування, даний вид кредиту надається на принципах строковості, платності, повернення, а принципи цільової спрямованості та забезпечення стосуються окремого виду кредитування фізичних осіб, а саме іпотечного. З огляду на цей аспект слід виділяти іпотечне кредитування, як окремий вид кредиту у межах кредитування фізичних осіб. Придбання нерухомості (крім задоволення потреби в житлі), можна вважати однією із форм інвестування коштів фізичною особою, що в контексті структури витрат домогосподарств дозволяє розглядати його як форму, відмінну від споживчих витрат.

Для розуміння сутності споживчого кредитування необхідно детально розглянути систематизацію його видів за якомога ширшим спектром класифікаційних ознак.

Проведений ґрунтовний аналіз сутності й особливостей споживчого кредиту дозволяє зробити висновок, що він має доволі широку сферу застосування на споживчому ринку, що формує його специфіку та зумовлює існування різних форм організації та способів його здійснення. У зв'язку з цим вважаємо, що специфіка й взаємозв'язок різних проявів споживчого кредиту призводить до необхідності науково обґрунтованої їх систематизації.

Слід зазначити, що сьогоднішній день не існує єдино визнаної систематизації споживчого кредиту, а кількість їх видів і набір ознак у різних авторів різні [20; 25, с. 399-403; 32; 42, с. 145-147]. Найбільш розповсюджені підходи до систематизації споживчих кредитів і кредитів населенню представлені у таблиці 1.2.

Таблиця 1.2 – Систематизація банківських споживчих кредитів

Ознаки класифікації	Види споживчих кредитів
1	2
За формою видачі	– грошові кредити; – товарні кредити;
За типом позичальника як суб'єкта правових відносин	– кредит фізичній особі – кредит фізичній особі-підприємцю
За категоріями позичальників	– всім прошаркам населення; – окремим віковим групам; – групам, що відрізняються за рівнем кредитоспроможності;
За цільовим призначенням	– цільові кредити: - на придбання автомобіля; - на капітальний ремонт житла; - на придбання товарів тривалого користування; - на освіту; - на лікування; – нецільові кредити
За методом стягнення відсотків	– кредити зі сплатою відсотків у момент погашення; – кредити зі сплатою відсотків у момент надання; – кредити зі сплатою відсотків рівномірними внесками; протягом строку користування; – кредити зі сплатою відсотків нерівномірними внесками упродовж строку користування;
За методом погашення	– кредити з відстроченням платежу; – кредити без відстрочення платежу (одноразовий платіж);
За наявністю забезпечення	– незабезпечені (бланкові); – забезпечені (гарантія; поручительство; страхування);
За ступенем покриття вартості споживчих товарів	– кредити на повну вартість товару (послуги); – кредити на часткову оплату товару (послуги);
За характером кругообігу коштів	– разові; – відновлювальні.
Сучасні види споживчого кредиту	– кредит з використанням кредитних карт; – кредит готівкою; – експрес-кредит.

Кінець таблиці 1.2

1	2
За цільовим призначенням (характер потреб)	<ul style="list-style-type: none"> – споживчий кредит (на поточне споживання, в тому числі «карткові кредити», товари тривалого користування тощо); – інвестиційний кредит (на інвестиційні потреби, в тому числі, кредит на купівлю і будівництво житла (іншої нерухомості))
За терміном кредитування	<ul style="list-style-type: none"> – короткостроковий (до 1 року) – середньостроковий (від 1 до 5 років) – довгостроковий (більше 5 років)

Джерело: систематизовано автором на основі [20; 25; 27; 32]

Основною тенденцією останніх років розвитку фінансового ринку – є впровадження та масова популяризація сучасних видів споживчого кредитування, до яких відносяться експрес-кредити, кредити з використанням кредитних карт та швидкі кредити готівкою.

З сучасних споживчих кредитів найбільший попит в цьому сегменті ринку, мають кредити з використанням кредитних карток. Картка надається найчастіше клієнту, якщо він в цьому банку має зарплатний проект та стан його депозитних або кредитних операцій з банком задовільний, тобто має позитивну кредитну історію. Кожному клієнту встановлюється ліміт, який може бути в залежності від режиму використання картки та суми регулярних надходжень на неї. Основними перевагами кредитних карток є: використання кредитних карток поліпшує надання споживчих кредитів, служать знаряддям обігу та скорочують потреби в готівкових грошах [22, с. 247]. Також, перевагами сучасних продуктів споживчого кредитування є швидкість надання кредиту при експрес-кредитуванні, відсутність цільового призначення та застави для кредитів готівкою, автоматичне надання кредитної позики у момент нестачі коштів при використанні кредитної картки.

Отже, спираючись на ґрунтовний аналіз класифікації споживчих кредитів в науково-економічних джерелах та на проведене в рамках дипломної роботи дослідження, нами запропонована класифікація даного виду кредиту, яка побудована на сукупних ознаках (таблиця 1.3). А саме, за підсумком проведених класифікаційних заходів нами виділяється саме банківський споживчий, що має особливе цільове призначення – фінансування кінцевих споживчих витрат.

Виходячи з даної класифікації споживчого кредиту, можна виділити такі основні його характеристики: з позиції банку він активний; за кількістю

кредиторів - індивідуальний (наданий одним банком); за способом надання є платіжним і компенсаційним, що направляється на забезпечення споживчих витрат; за порядком надання може бути готівковим, безготівковим або супроводжуватись видачою платіжної картки; за терміном використання коротко-, середньо- і довгостроковий; може бути забезпеченим заставою або бланковим.

Таблиця 1.3 – Класифікація банківських споживчих кредитів за на основі конкретизації принципів кредитування

Принцип кредитування	Ознака класифікації	Різновид кредиту
1	2	3
Строковість, поверненість	Строк повернення	До запитання Строкові
	Термін кредитування	Короткострокові Середньострокові Довгострокові
	Метод надання кредиту	Одноразові Перманентні
	Порядок надання	Безготівкові Готівкові З видачою кредитної картки
	Спосіб видачі	Платіжний Компенсаційний
	Метод погашення кредиту	Одноразово Із розстрочкою платежів
	Тип платежів	Диференційованими платежами Аннуїтетними (рівними платежами)
	За способом погашення	Разові кредити Поновлювані кредити (револьверний та овердрафт)
	За формою видачі і повернення	Грошові кредити Товарні кредити
Платність	Тип процентної ставки	З фіксованою процентною ставкою З плаваючою процентною ставкою
	Метод сплати процентів	При видачі кредиту Протягом періоду кредитування В момент погашення кредиту
	За методом стягнення відсотків	Кредити зі сплатою відсотків у момент погашення Кредити зі сплатою відсотків у момент надання Кредити зі сплатою відсотків рівномірними внесками протягом строку користування Кредити зі сплатою відсотків нерівномірними внесками упродовж строку користування
Забезпеченості	Наявність забезпечення	Бланкові (незабезпечені) Забезпечені

Кінець таблиці 1.3

1	2	3
	Вид забезпечення	Застава Гарантії третіх осіб Страховання
Цільового використання коштів	Наявність цільової направленості кредиту	Цільові Безцільові (багатоцільові)
	Вид об'єкту споживання	На оплату товарів На оплату послуг, за виконані роботи
Диференційованості	Тип позичальника	Всім прошаркам населення Різним соціальним групам Різним віковим групам За рівнем кредитоспроможності Постійним клієнтам, VIP-клієнтам

Джерело: систематизовано автором на основі [27; 32]

Запропонований авторами підхід до систематизації споживчого кредиту дозволить у теоретичному аспекті точніше характеризувати споживчий кредит і підкреслити специфіку як особливого виду кредиту, а в практичному аспекті - дасть можливість розвивати й вдосконалювати механізм споживчого кредитування й банківські кредитні продукти в умовах нестабільного фінансового ринку.

Підводячи підсумок, можемо зробити висновок, що до переваг процесу здійснення банківської кредитної діяльності на ринку споживчих товарів та послуг відносимо, по-перше можливість своєчасного придбання товарів та використання послуг і у період нестачі необхідної суми коштів, по-друге змогу отримати ті речі, яких без використання послуги споживчого кредитування було б неможливо одержати. Але, необхідно враховувати, з нашої точки зору, єдиний недолік споживчого кредитування для фізичних осіб, це – створення ілюзії наявності вільно доступних грошей, що призводить до надмірних витрат та, відповідно, накопичення боргів за споживчими позиками, а також до виникнення проблемних кредитів і зростанню кредитних ризиків.

Отже, під час вивчення концептуальних аспектів розвитку споживчого кредитування встановлено, що споживчий кредит займає провідне місце у системі кредитних відносин, а також в практичній діяльності представлений великою сукупністю різноманітних видів, які систематизують за різними ознаками. Споживче кредитування насамперед направлене на поліпшення матеріального й культурного рівня якості життя населення та на розвиток економічних та соціальних процесів розвитку держави в цілому, тому вкрай

важливо забезпечити високу ефективність державного регулювання банківської кредитної діяльності на споживчому ринку України.

Важливим завданням, що постає перед менеджерами банківської установи у сфері кредитування, є ефективне регулювання і управління кредитним портфелем споживчого кредитування. Основні теоретичні та практичні засади здійснення даного процесу будуть розглянуті в подальших підрозділах дипломної роботи.

1.2 Особливості регулювання споживчого кредиту в сучасних умовах розвитку фінансового ринку

Зростання споживчого кредиту в нашій країні в останнє десятиліття стало важливим чинником розвитку фінансового ринку й економіки загалом. Проте, на жаль, воно надто прискорене і недостатньо контрольоване, що загострило проблеми незбалансованості товарних і кредитного ринків і в свою чергу потягнуло зростання ризиків. Розвиток сучасного банківського ринку супроводжують високий рівень конкуренції серед банківських установ, ускладнення структури фінансового ринку та його дерегулювання, зміни в організації кредитування. Однак суб'єкти споживчого кредиту виявилися не готовими до суттєвих соціально-економічних трансформацій, а надмірна активізація банківських установ щодо кредитування фізичних осіб посилила загрози стійкості окремих банків і всієї банківської системи в цілому. Тому подальший розвиток та ефективне функціонування споживчого кредиту при мінімальних ризиках не можливе без впровадження нових підходів до його регулювання.

На нашу думку, регулювання споживчого кредитування це діяльність органів державної влади різних видів та банківських установ, яка спрямована на забезпечення сталого розвитку країни та окремо взятого фінансового посередника, реалізацію інтересів суб'єктів ринку споживчих товарів та на

сприяння розвитку інституційного базису призначеного для захисту прав позичальника та кредитора.

На жаль регулювання ринку споживчого кредиту в Україні відбувається через формальні норми та правила та неформальні вимоги, що формуються державними органами, Національним банком України та самими банками, однак роль останніх у цьому аспекті сьогодні дуже незначна. Щодо особливостей регулятивних повноважень державними органами у сфері кредитування фізичних осіб, то необхідно зазначити, що вони аналогічні повноваженням з регулювання кредитного ринку загалом, а саме вони включають пруденційне регулювання, встановлення оптимального рівня конкуренції, захист прав споживачів фінансових послуг.

Під пруденційним регулюванням слід розуміти регулювання центральним банком ризиків, пов'язаних із діяльністю банківських установ. Для банківських установ це регулювання означає прийняття законів та нормативних документів Національного банку України, спрямовані на зниження ризиків неліквідності, неплатоспроможності та фінансової стійкості банків [57]. Основними нормативними актами банківського нагляду щодо регулювання кредитного ризику є нормативні документи Національного банку України: «Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями», затверджене постановою Правління НБУ № 351 від 30.06.2016 р. [10]; «Методичні рекомендації з організації і функціонування систем ризик-менеджменту в банках України», затверджені Постановою Правління НБУ № 361 від 02.08.2004 р [11].

Починаючи з 2012 року перебував на розгляді один із найважливіших законопроектів «Про створення єдиного Державного реєстру кредитних історій». На думку багатьох фахівців, саме існування такого єдиного реєстру в країні, де збиралися б дані з різних бюро кредитних історій України, стало б реальним кроком у покращенні регулювання споживчого кредиту, тобто створення Єдиного реєстру кредитних історій та доступ до державних баз даних сприятиме зниженню ризиків проблемних кредитів [37; 38].

Досить важливою подією, в питанні регулюванні кредитною діяльністю стало прийняття у листопаді 2017 року Верховною Радою України за основу

Закону «Про внесення змін до деяких законів щодо створення Кредитного реєстру Національного банку України та вдосконалення процесів управління кредитними ризиками банків» № 7114-д, яким передбачається надати Національному банку України нові повноваження щодо створення та ведення Кредитного реєстру [28].

Активні дії щодо захисту прав споживачів фінансових послуг на вітчизняному кредитному ринку були розпочаті теж не так давно, оскільки ця сфера проблем є мало дослідженою як з юридичної так і з економічної позиції, тому потребує певного теоретичного осмислення.

Зарубіжний досвід захисту прав споживачів фінансових послуг розглядає, як правило, два основних методи регулювання у цій сфері, а саме через формальні правила, що реалізуються центральним банком і через неформальні правила, що реалізуються саморегулюючими організаціями.

В той же час, в Україні захист прав споживачів фінансових послуг з боку держави сьогодні регламентується такими законодавчими актами, як: Цивільний кодекс України [1]; Закони «Про споживче кредитування» [6], «Про захист прав споживачів» [4], «Про організацію формування та обігу кредитних історій» [7], «Про банки і банківську діяльність» [7], «Про захист від недобросовісної конкуренції» [9], «Про рекламу» [8] та інші (Додаток А).

Даній проблемі, тобто захисту прав споживачів фінансових послуг присвячене також нормативно-методологічне забезпечення банківського регулювання Національним банком України, а саме, лист НБУ «Пам'ятка позичальника банку за споживчим кредитом» [12], що розміщена на інтернет-сторінці НБУ, в якому детально розміщення інформація для громадян, які вирішили отримати кредит, а також у листі «Пам'ятка позичальнику, який має заборгованість перед банком за споживчим кредитом і потрапив у скрутне фінансове становище» [13], інформація спрямована на захист прав кредиторів і має превентивний характер для зниження ризиків кредитування.

Також, захист прав споживачів фінансових послуг під час кредитування фізичних осіб регламентується внутрішніми нормативними актами банківської установ, це «Кредитна політика банку», «Положення про кредитування» та інші.

Однак, основною проблемою у законодавчому регулюванні споживчого кредиту в Україні до 2016 року, була відсутність уніфікованого спеціалізованого закону, що реально ускладнювало його регулювання.

До моменту прийняття Закону України «Про споживче кредитування» права споживачів у разі укладення ними кредитних договорів були лише відносно врегульовані нормами Закону «Про захист прав споживачів» [4]. Однак цим нормативним актом захист прав споживачів саме фінансових послуг під час кредитування фізичних осіб був конкретизован слабко.

Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо врегулювання відносин між кредиторами та споживачами фінансових послуг» [3] був націлений на ліквідацію суттєвих недоліків регулювання відносин кредитора і позичальника під час споживчого кредитування. Однак після кризи 2008 р. не один рік продовжувалися дискусії між науковцями, практиками відносно його ефективності. Так, даний закон мав значні позитивні сторони, а саме заборона валютного споживчого кредитування для громадян які не мають доходів у валюті, кримінальна відповідальність для фізичних осіб за використання фіктивних документів, обмеження прав банків на введення додаткових комісій чи зміну їх розміру в односторонньому порядку, однак означений нормативний документ нагальні проблеми відносин кредитора і позичальника під час споживчого кредитування не вирішував. Наприклад, прописані цим нормативним документом нові вимоги до обґрунтування і встановлення банківською установою комісій та інших платежів по кредиту (поруч з іншими) носили більш інформативний характер, тобто перераховують, що має бути, а чого ні в кредитному договорі і як це має правильно бути оформлене і прописано. Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо врегулювання відносин між кредиторами та споживачами фінансових послуг» передбачав лише «чітке» прописування банками «на видному місці» процентних ставок та додаткових комісій, проте реально не забороняє існування необґрунтованих, які можуть не відноситися до надання кредитної послуги. А саме головне, в законі прописувалося як це повинно бути, в той же час не передбачалося санкцій до банків з приводу порушення ними прав споживачів фінансових послуг у цьому аспекті. Оскільки

в Законі не передбачалося покарання, то банківські установи продовжували використання різних комісій, але з новими «обґрунтованими» назвами (таблиця 1.4).

Таблиця 1.4 – Переваги та недоліки Закону України «Про споживчий кредит»

Переваги	Недоліки
<ul style="list-style-type: none"> - стандартизація інформації про умови кредитування (кредитодавець зобов'язаний чітко і в повному обсязі роз'яснювати умови і особливості споживчого кредиту); - заборона реклами безвідсоткових кредитів та кредитів без документального підтвердження фінансового стану позичальника; - регламентування проінформованості потенційних позичальників про величину реальної процентної ставки по кредиту, починаючи від реклами кредиту і закінчуючи укладеним договором; - встановлення черговості погашення вимог за кредитом у сприятливий для споживача бік та обмеження максимального розміру штрафів і пені ; - встановлено, що позичальник у разі дострокового повернення споживчого кредиту сплачує кредитодавцю відсотки за користування кредитом та вартість всіх послуг, пов'язаних з обслуговуванням та погашенням кредиту, тільки за період фактичного користування кредитом); - Закон передбачає реструктуризацію зобов'язань за договором про споживчий кредит; - встановлення загальних вимог до діяльності кредитних посередників, якими можуть виступати кредитні брокери та кредитні агенти. 	<ul style="list-style-type: none"> - відсутність регулювання діяльності колекторських організацій; - негативним фактором є те, що дія Закону не поширювалася на кредити, розмір яких не перевищує однієї мінімальної заробітної плати, або ж кредити надані на строк, менший одного місяця, що прямо впливає зі статті 3 цього Закону. Виходить, що дві категорії найчастіше вживаних мікрокредитів були позбавлені – законодавчого регулювання. І тільки 15.09.2020 року Верховна Рада ухвалила законопроект №1109 про поширення дії Закону "Про споживче кредитування" на кредитні договори, що укладаються на термін до одного місяця, а також на позики, розмір яких не перевищує одну мінімальну зарплату (5 тис. грн). - відсутність юридичної відповідальності кредитодавців за порушення умов договору в частині ненадання повної та достовірної інформації; - наявність можливостей для вилучення продукції у споживача без його згоди або без одержання відповідного судового рішення.
Соціально-економічна роль Закону	
<p>Забезпечення захисту прав і інтересів як споживачів, так і позичальників у сфері споживчого кредитування та створення належного конкурентного середовища банківської кредитної діяльності на споживчому ринку для підвищення рівня довіри населення, створення єдиного уніфікованого законодавчого поля банківського споживчого кредитування в Україні, та стандартизація кредитування фізичних осіб</p>	

Останні роки між фахівцями не втихають дискусії з приводу запровадження в нашій країні інституту банкрутства фізичних осіб, у зв'язку з тим, що за результатами криз 2008 та 2013 років багато позичальників (фізичних осіб) опинилися не просто в складному становищі, а часто у безвихідному. Тому з'явилося багато прихильників запровадження інституту банкрутства фізичних осіб, особливо в умовах не стабільного фінансового ринку. Тому, на думку

фахівців, його запровадження є невідкладним завданням держави в питанні захисті прав громадян, що опинились у скрутному фінансовому становищі, для уникнення ситуацій втягнення таких фізичних осіб у «боргову яму», що може мати більш значні негативні наслідки.

Але є досить багато фахівців які проти створення інституту банкрутства фізичних осіб, вони обґрунтовують свою позицію, тим, що фізичній особі, що бере кредит, не слід забувати про існування ризиків його неповернення й відповідальності за своїми зобов'язаннями [18; 58]. На жаль, поки що, у свідомості багатьох людей в нашій країні, відсутнє розуміння того, що кредит треба повертати вчасно, в повному обсязі і з виплатою відсотків. Тому результатом упровадження такого інституту може стати легалізація уникнення таких обов'язків окремими нечесними громадянами, а це дасть змогу певним категоріям осіб просто позбуватися кредитних зобов'язань. А зростання проблемних кредитів негативно буде впливати на банківську систему в цілому.

На думку авторів, відсутність легальної процедури банкрутства фізичних осіб та спеціального закону, що її передбачав би, є основною причиною ситуації, що склалася в Україні. Однак, при цьому ні Цивільним Кодексом, ні Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника та визнання його банкрутом» не передбачено застосування такої процедури до фізичної особи.

Таким чином, можна зробити висновок, що інститут банкрутства фізичних осіб досі відсутній в нашій країні, в тому числі через невпевненість суб'єктів ринку в ефективності його застосування. Відсутність нормативних актів та законодавчо закріплених процедур із визнання банкрутства фізичних осіб і стягнення боргів, не дає змогу кредиторам діяти в межах цивілізованих методів стягнення простроченої заборгованості. Водночас якщо у позичальника (фізичної особи) буде можливість в межах правового поля не виконувати взяті на себе зобов'язання, то може дана ситуація спонукала би банківські установи до більш відповідального ставлення до відбору позичальників.

З огляду на вище проведений аналіз можна зробити висновок, що до введення у дію Закону України «Про споживче кредитування» у 2017 році законодавче регулювання споживчого кредиту не було ефективним, тому, зрозуміло, що прийняття і введення в дію такого спеціалізованого законодавчого

акту було своєчасним та необхідним. Даний законодавчий акт спрямований на врегулювання відносин між кредитором, позичальником і третіми сторонами, безпосередньо у сфері споживчого кредиту. У даному законі питання захисту прав позичальників ув'язані з підвищенням захищеності кредиторів, що планується досягти завдяки оновленню законодавства про заставу та виконання зобов'язань, кримінального і цивільного процесуального законодавства.

Однак, більшість невдоволених зауважень з боку кредиторів до Закону України «Про споживче кредитування» стосуються тих побоювань, що витікають зі звички банківських установ перекладати левову частку кредитних ризиків на позичальників. Так сталося з саме кредитами виданими у іноземній валюті, тобто тепер позичальник має відповідати всім своїм майном за прорахунки банківських установ із валютним кредитуванням, а сумлінні позичальники мають платити за себе і за поганих позичальників. Але, досить тривалий час, без відповіді залишається питання, що роблять банківські установи у вирішенні проблеми врегулювання кредитних ризиків, крім його відвертого перекладання на позичальників. Ефективний розвиток споживчого кредитування в нашій країні в перспективі неможливий без уніфікованого спеціалізованого закону у цій сфері, тому, незважаючи на незадоволення банківських працівників, ми вважаємо прийняття вказаного законопроекту актуальним і своєчасним. Також, прийняття Закону «Про споживче кредитування» стало значним кроком у стандартизації в Україні кредитування фізичних осіб, мається на увазі, що став офіційно прийнятим і загальнообов'язковим стандарт договору споживчого кредиту (раніше він формувався, виходячи із загальних положень Цивільного кодексу), також удосконалені механізми щодо інформаційного обслуговування клієнтів та ще врегульовано багато інших питань.

Пандемія коронавірусу, завдала потужного удару по світовій економіці в цілому і особистих фінансах людей зокрема. Таке погіршення впливає на платоспроможність позичальників за їхніми зобов'язаннями, в тому числі за споживчими і іпотечними кредитними.

Щоби хоч якось полегшити негативні економічні наслідки від запровадження карантину, Верховна Рада України 17 березня 2020 року прийняла Закон України № 533-ІХ «Про внесення змін до Податкового кодексу

України та інших законів України щодо підтримки платників податків на період здійснення заходів, спрямованих на запобігання виникнення і поширення коронавірусної хвороби (COVID-19)», в якому, серед іншого, врегулювала питання виконання зобов'язань за споживчими кредитами. 30 березня 2020 року, було прийнято ще один спеціальний закон – Закон України № 540-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19)» яким внесено зміни в регулювання процентної ставки за всіма кредитними договорами.

Закон № 533-IX передбачає, що за прострочення по виконанню зобов'язань за споживчими кредитами у період з 1 березня 2020 року по 30 квітня 2020 року споживач звільняється від відповідальності перед кредитором за таке прострочення. Звільнення від відповідальності поширюється на штрафні санкції, встановлені як договором, так і законодавством. Також, кредитор не має права використовувати забезпечення для погашення основного зобов'язання, якщо позичальник допустив порушення у встановлений Законом № 533-IX період. Тобто даний Закон насамперед спрямований на захист прав позичальників в особливий період.

Підсумовуючи, окремо хочемо звернути увагу на те, що Закон № 533-IX та Закон № 540-IX не звільняють позичальника від обов'язку платити вчасно і в повному обсязі за кредитом (тіло боргу та проценти), а лише звільняють позичальника від штрафних санкцій за порушення цих обов'язків (щодо споживчих кредитів) та гарантують, що кредитор в цей період не погіршить умови договору для позичальника, зокрема не підвищить процентну ставку за кредитом, тому повертати кредитні кошти та проценти все одно позичальникам доведеться.

У сучасних реаліях розвитку вітчизняного фінансового ринку доцільно шукати принципово нові підходи й інструменти регулювання кредитного ринку й споживчого кредитування зокрема. Один із таких підходів, на нашу думку є як раз і розроблення нових та модифікація існуючих стандартів кредитування фізичних осіб.

Необхідність проведення стандартизації кредитування фізичних осіб підтвердила група G-20 з проблем порушень функціонування глобального кредитного ринку, виділивши їх недосконалість у числі основних причин фінансової кризи й конкретно дефолту в секторі високо ризикового іпотечного кредитування в США [46, с. 30].

Необхідно чітко зрозуміти, що значення стандартів як інструменту регулювання найчастіше проявляється в двох аспектах: по-перше, стандарти виконують селективну функцію для окремих галузей, по-друге, стандарти сприяють довірі між суб'єктами господарювання. Тобто, суб'єкти, що не відповідають встановленим стандартами мінімальним вимогам, не можуть займатися певним видом діяльності на кредитному ринку [43, с. 9].

Необхідно зазначити, характерною тенденцією в банківській сфері України в останні десятиріччя є стандартизація у регулюванні та виконання суб'єктами фінансового ринку норм та правил міжнародних угод. Прийнято, що міжнародні стандарти носять більш рекомендаційний характер, однак, майже скрізь визнається їх висока значущість, тобто їх наслідування розглядається як позитивне явище, що підвищує імідж і інвестиційний рейтинг окремих банківських установ і також країни загалом, а значить сприяє інтеграції у світовий фінансовий ринок.

Треба зазначити, що в Україні мало уваги приділяється внутрішнім і національним стандартам діяльності банків, хоча саме вони являються уніфікованими мінімальними вимогами, що використовує регулятор (національні стандарти) та фінансові інститути (внутрішні стандарти). Національні стандарти мають велике значення і зводиться до об'єднання й уніфікації внутрішніх стандартів окремих банківських установ, а також до гармонізації діяльності національних інститутів із зовнішнім середовищем. Основними причинами необхідності розвитку національних стандартів якості банківської діяльності, в тому числі в сфері кредитування, є зміна та розширення зовнішнього середовища функціонування банківських установ; зміна нормативно-правової бази регулювання; збільшення конкуренції з іноземними банками. Наявність саме всіх видів стандартів значно оптимізує комунікаційні та бізнес-процеси в банківських установах.

Використання стандартів повинно бути притаманне всьому процесу кредитування, тому їх можна диференціювати відповідно до його етапів, тому серед стандартів кредитування доцільно виділяти стандарти інформаційного обслуговування; оцінки кредитоспроможності; оцінки кредитного ризику, що пов'язаний із наданням кредиту; оцінки якості забезпечення кредиту; підписання кредитного договору; процедури видачі кредиту; кредитного моніторингу; роботи з проблемною заборгованістю.

На різних етапах кредитного процесу реалізація окремих стандартів більш чітко виражає інтереси якоїсь однієї зі сторін кредиту – або кредитора, або позичальника, однак, необхідно зазначити, що при цьому, як правило, досягнення цілей кредитора превалює над досягненням цілей позичальника. Тому на нашу думку, розроблення напряму стандартів якості банківської діяльності в нашій країні дійсно є необхідною, а також має відбуватися з урахуванням існуючих деформацій фінансового ринку.

Незважаючи на те, що сучасна вітчизняна банківська практика є такою, що сьогодні відсутня навіть якась загальна модель споживчого кредитування, банківські установи мають різний досвід в організації цього процесу та різну якість кредитних послуг, а також значні різниці в обсягах капіталу, якості ресурсів, розмірах і структурі активів і пасивів, особливості кредитної політики, однак в практику вітчизняних банківських установ універсальні стандарти кредитування фізичних осіб слід впроваджувати негайно. Однак розробка та подальша трансформація стандартів споживчого кредитування в інструмент державного регулювання можлива лише за виконання певних умов:

– по-перше - стандарти кредитування мають бути прийняті й оформлені як нормативно-правовий акт, що закріплює основні положення кредитування й відображає цілі держави (наприклад, регулювання і захист прав споживачів);

– по-друге - стандарти кредитування мають бути загальновизнані в банківському середовищі. Це досить важлива вимога, оскільки на основі приєднання окремої банківської установи до цих стандартів кредитування можна створити систему певної добровільної «сертифікації» банків, що може стати основою для диференційованого нагляду за ними з боку центрального банку.

Напрями змістовного розвитку стандартів споживчого кредитування як інструменту регулювання мають визначатися також і сферами регулювання: у сфері пруденційного регулювання це вдосконалення методів оцінки ризиків; у сфері захисту прав позичальників – вдосконалення законодавства із захисту прав споживачів фінансових послуг [49].

Підводячи підсумок, можна зробити висновок, що актуальним підходом до вдосконалення регулювання споживчого кредиту є розроблення нових і модифікація існуючих стандартів споживчого кредитування. Розроблення нових стандартів споживчого кредитування можна розпочати із вдосконалення внутрішніх стандартів кредитування банків, впроваджуючи паралельно окремі законодавчі ініціативи з їх розвитку на національному рівні, тому основним кроком на національному рівні має стати розроблення Концепції розвитку стандартів якості банківської діяльності.

Вітчизняні стандарти кредитування, націлені на пруденційне регулювання, розвинуті краще порівняно з тими, що спрямовані на захист прав споживачів фінансових послуг. Це підтверджує те, що їх закріпленню присвячено немало законодавчих і нормативних документів. Однак суттєвого вдосконалення відповідно до сучасних реалій потребують обидва напрями.

2 Аналітичні основи регулювання банківського споживчого кредиту

2.1 Аналіз ринку споживчого кредитування в Україні як передумова реалізації державної політики регулювання банківської кредитної діяльності

У сучасних умовах економічного розвитку споживче кредитування суттєво впливає не лише на забезпечення потреб населення, а й на загальний розвиток економіки країни в усіх напрямках господарської діяльності та на стійкість банківської системи. Це насамперед пояснюється тим, що на споживчому ринку переплітаються ключові інтереси населення і виробників кінцевої продукції, споживчий ринок виконує і домінуючі функції життєзабезпечення населення. Споживчий ринок є механізмом інтенсивного стимулювання впливу споживання на стабілізацію соціально-економічної ситуації в суспільстві, а також його збалансований розвиток є передумовою прискорення темпів економічного зростання.

Розглянемо еволюцію розвитку споживчого кредитування в Україні починаючи з 1991 року по теперішній час (таблиця 2.1).

Таблиця 2.1 - Процес становлення споживчого кредитування в Україні

Етап	Характеристика етапу
1	2
1991-1995 рр.	Зародження банківської системи України і безпосередньо кредитного ринку, однак складні умови вітчизняної національної економіки, враховуючи гіперінфляцію, девальвацію тимчасової валюти купоно-карбованця не сприяли виникненню споживчого кредитування
1995-2000 рр	Після грошової реформи у 1996 році спостерігалася повільна стабілізація економіки держави, виникнення співпраці банків з великими торговельними мережами, в той же час досить високі відсоткові ставки по кредитах. Тому в даний період спостерігалось тільки становлення споживчого кредитування.
2000-2005 рр.	В даний період часу спостерігалось активізація споживчого кредитування на вітчизняному фінансовому ринку. Так, у 2002 році завдяки кредитам кінцеве споживання фінансувалось у розмірі 2,3% ВВП, однак відсоткові ставки ще залишались досить високими, а також відсутність заборони надання споживчих кредитів у валюті сприяло значній його активізації, однак в той же час збільшувало ризики неповернення таких кредитів

Кінець таблиці 2.1

1	2
2005-2008 рр.	Цей період можна назвати кредитним бумом споживчого кредитування в Україні, оскільки спостерігалось значне посилення пропозиції споживчого кредитування і зростання його обсягу навіть в умовах виникнення фінансової кризи. Але фінансова криза призвела до збільшення рівня проблемних кредитів, а саме рівень споживчих боргів у 2004 році збільшився з 6% до 44% у 2008 році
2008-2013 рр.	Даний етап в розвитку споживчого кредитування характеризувався як кризовий, оскільки спостерігалось значне падіння кількості виданих споживчих кредитів, а деякі банківські установи навіть повністю припинили кредитування фізичних осіб, також зростає обсяг проблемних кредитів (особливо по валютних кредитах), що сприяло підвищенню вимог до перевірки кредитоспроможності позичальників та припиненню видачі кредитів в іноземній валюті. Кредитні установи підвищили відсоткові ставки за кредитами, чим фактично повністю зупинили кредитування населення.
2013-2014 рр.	2013 рік - це ще одна фінансова криза, яка потягнула за собою нову хвилю девальвації гривні та призвела до чергового збільшення обсягу проблемних кредитів. 2014 рік – характеризується відновленням споживчого кредитування, спостерігається зростання уваги з боку фінансових установ до мінімізації кредитних ризиків у сфері споживчого кредитування, а також поступово зменшувалися обсяги проблемної заборгованості, а також значно збільшилась частка кредитування в національній валюті.
2014 по теперішній час	Цей період розвитку споживчого кредитування характеризується відновленням і боротьбою банків з проблемними кредитами які залишилися після фінансових криз. У 2016 році центральним банком була прийнята постанова «Про затвердження положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями», яка кардинально змінила підхід банків до класифікації типу позики та визначення обсягу кредитного ризику. Таким чином вимоги стали значно жорсткішими, відповідно, вірогідність успішного управління кредитними ризиками збільшилася, а це вплинуло на зменшення проблемної заборгованості. Також у 2017 році був введений в дію уніфікований спеціалізований Закон України «Про споживче кредитування». прийняття і введення в дію такого спеціалізованого законодавчого акту було своєчасним та необхідним. Даний законодавчий акт спрямований на врегулювання відносин між кредитором, позичальником і третіми сторонами, безпосередньо у сфері споживчого кредиту.

Джерело: систематизовано автором на основі [15; 23]

Здійснена періодизація розвитку споживчого кредитування в Україні свідчить про те, що за досить короткий час даний вид кредитування пройшов шлях від зародження до поступового зростання.

Проте, останні роки аналізованого періоду ознаменувались нестійкими змінами обсягів кредитування фізичним особам. За наведеними даними в таблиці

2.2 можна зробити висновок, що сума кредитів, наданих фізичним особам поступово зростала протягом 2016-2019 років, причому найбільше зростання на 15,03% відбулося саме у 2018 році. Однак на 1.01.2021 року їх сума зменшилася порівняно з минулим роком на 3,48%. Кредитування фізичних осіб суттєво уповільнилося з розгортанням кризи – зменшився як попит, так і пропозиція на ринку. У цьому сегменті упродовж 2020 року відбувся суттєвий приріст обсягів прострочки, а тому деякі банки реструктуризували незабезпечені споживчі кредити в значних обсягах.

Таблиця 2.2 – Кредити надані банківськими установами України за період 2016-2020 рр.

Показники	Роки				
	2016	2017	2018	2019	2020
1	2	3	4	5	6
Кредити надані всього, млн грн	1005923	1042798	1118618	1033539	963664
У т. ч., кредити, надані суб'єктам господарювання, млн грн	847092	870302	919054	822020	752503
Темп приросту кредитів, наданих суб'єктам господарювання, до попереднього періоду, %	1,98	2,74	5,60	-10,56	-8,46
Частка кредитів, наданих суб'єктам господарювання, у загальній сумі, %	84,21	83,46	82,16	79,53	78,09
У т. ч., кредити, надані фізичним особам, млн грн	157385	170938	196634	206761	199556
Темп приросту кредитів, наданих фізичним особам, до попереднього періоду, %	-10,43	8,61	15,03	5,15	-3,48
Частка кредитів, наданих фізичним особам, у загальній сумі, %	15,65	16,39	17,84	20,47	20,91

Джерело: систематизовано відповідно [14]

Однак, аналізуючи структуру кредитного портфеля банків України варто зазначити, що частка кредитів наданих фізичним особам з кожним роком поступово зростала, так у 2016 році вона складала 15,65%, а вже в 2020 році

дорівнювала – 20,91%. В той же час частка кредитів наданих юридичним особам поступово знижується, так за аналізований період (2016-2020 рр) вона зменшилась на 6,12 п.п.

Темпи зростання реальних доходів фізичних осіб залишаються низькими, проте перегляд заробітних плат та сповільнення інфляції забезпечило їхнє підвищення у 2020 році, однак закредитованість населення досить низька - менше 10% осіб мають кредити. Вітчизняні банківські установи активно відновлюють кредитування фізичних осіб, надаючи переважно незабезпечені споживчі кредити, однак, вони поки не стали вагомим чинником споживання.

З початком карантинних заходів фізичні особи різко обмежили споживання, оскільки цьому передували погіршення споживчих настроїв та зниження поточного матеріального становища. Також карантинні обмеження зменшили можливості закордонного відпочинку, внаслідок чого ці регулярні щорічні витрати фізичних осіб не здійснювалися. За результатами обстежень умов життя населення, особи із середніми та високими доходами скоротили витрати на товари тривалого вжитку, відпочинок і розваги, тому вони мали змогу сформувати певні фінансові заощадження, за рахунок яких спостерігається зростання на 27% банківських вкладів населення.

Оскільки обсяги надання нових споживчих кредитів досить невеликі, боргове навантаження фізичних осіб майже не змінилося. Обсяги залучених населенням кредитів уже протягом 2018-2020 років залишаються на рівні 6% ВВП. Населення, як і раніше, залучає позики здебільшого від банківських установ, а частка парабанківських фінансових установ зберігається на рівні нижче 10%. Попри зростання обсягів іпотечного кредитування, рівень витрат на обслуговування боргу фізичних осіб не зазнає суттєвих змін, оскільки строк іпотечних кредитів довший, ставки нижчі, ніж за споживчими кредитами, а стандарти оцінки платоспроможності позичальників вищі. Через уповільнення темпів кредитування фізичних осіб та навпаки зростання депозитів співвідношення кредитів і депозитів населення (loan-to-deposit ratio, LtD) зменшилося з початку року до 33% або майже на 4 в. п.

Із запровадженням карантину вже в квітні 2020 року стрімко знизився чистий кредитний портфель фізичних осіб, оскільки більшість банківських

установ скоротили обсяги нового кредитування. Необхідно зазначити, що дійсні на той час кредитні ліміти переважно збереглися, проте стандарти схвалення нових кредитних заявок банківськими установами стали набагато жорсткішими, основними причинами цього були погіршення оцінок платоспроможності позичальників та загальноекономічного становища. Однак таке уповільнення кредитування є природним з огляду на поточний економічний спад в країні. Це пояснюється ще тим, що знизився попит з боку фізичних осіб через суттєве погіршення їхніх споживчих настроїв, а також на динаміку вплинули обмеження роботи магазинів побутової техніки, у яких в тому числі здійснювалися продажі споживчих кредитних продуктів.

У 2020 році щомісячні темпи приросту все ще нижчі, ніж показники докризового періоду. Зростання чистих кредитів у 2020 році становить 7,3%. Споживче кредитування дає змогу банківським установам підтримувати прибутковість, в той час як попит на кредити з боку юридичних осіб залишається пригніченим, а кредитні ставки знижуються. Тому банківські установи налаштовані активно розвивати цей сегмент кредитного ринку. За 2020 рік частка доходів від споживчого кредитування становить 34% від загального процентного доходу банків. Більшість банківських установ у подальшому планує послабити стандарти кредитування фізичних осіб, незважаючи на високі ризики погіршення якості кредитів.

Погіршення стану економіки країни знизило рівноважну траєкторію зростання споживчих кредитів. Оцінка рівноважного рівня споживчого кредитування (співвідношення кредитів до ВВП) становить 10% від ВВП, що вище, ніж поточне значення 6%. Оскільки макроекономічні прогнози погіршилися у 2020 році, а кредитування уповільнилося, рівноважні темпи зростання споживчих кредитів знизилися, їх пришвидшення очікується у 2022 році [33].

Навесні 2020 року спостерігався пік погіршення платіжної дисципліни фізичних осіб, оскільки саме у цей період стрімко зростала частка прострочених кредитів та процентів за ними. Також необхідно зазначити, що частка дефолтів у банків-лідерів цього сегмента також зросла, однак нерівномірно. Зростання простроченої заборгованості залежало від особливостей кредитних продуктів,

що пропонувалися банківськими установами, а саме показники гірші для кредитних портфелів, у яких переважають кеш-кредити. Влітку 2020 року збільшено покриття працюючого портфеля резервами з 3,8% до 5,0%. Необхідно зазначити, що фактичні кредитні збитки можуть бути вищими, оскільки частина боржників отримала відтермінування для сплати за споживчим кредитом завдяки програмам реструктуризації, яка була пов'язана з карантинними обмеженнями. Реструктуризація споживчого кредитування охопила щонайменше 10 частину кредитного портфеля. Також, особливості певних кредитних продуктів, наприклад таких як кредитні картки, давали змогу банківським установам не відображати прострочення, а включати нараховані проценти до основної суми заборгованості в межах кредитного ліміту і в такому разі банківські установи могли не фіксувати фактів несвоєчасного обслуговування. Тому для усунення подібних прогалин Національний банк України уніс зміни до Положення № 351 про оцінку банками кредитного ризику. Відповідно даних змін, неотриманні від позичальника платежі для погашення нарахованих відсотків уважатиметься простроченням навіть за умов їхньої капіталізації.

Відновлення кредитного портфеля споживчого кредиту вимагає уваги до його якості. Враховуючи те, що споживчі кредити короткострокові нині вже погашено близько половини працюючих позик, що були у кредитному портфелі на початку кризи у 2019 році. Можна спостерігати, що усереднені показники якості кредитного портфеля споживчого кредитування надалі поліпшуватимуться, однак вітчизняні банківські установи мають прискіпливо аналізувати стан обслуговування позик, особливо реструктуризованих, та належним чином його відображати.

З огляду на великі ризики споживчого кредитування Національний банк України зберігає наміри запровадити підвищені ваги ризику для незабезпечених споживчих кредитів. Національний банк України з 1.08.2021 року вперше запровадив підвищені ваги ризику для незабезпечених споживчих кредитів у розмірі 125%, а з 1 січня 2022 року – вага ризику зросте до 150%. Це підвищить потребу в капіталі банківських установ, які видають беззаставні кредити фізичним особам. Це вимагатиме від вітчизняних банківських установ, які кредитують населення, більшою мірою робити це за рахунок коштів акціонерів і

меншою – за рахунок депозитів населення [55]. За розрахунками НБУ такі зміни не призведуть до порушення вимог до капіталу банківських установ, оскільки вони мають достатній запас міцності, однак водночас вони покликані збільшити стійкість кредиторів до потенційних кризових явищ, зокрема стимулювати належне врахування як переваг, так і ризиків у споживчому кредитуванні.

Зменшення обсягу кредитування фізичних осіб з 2006 по 2019 роки, можна пояснити високою вартістю таких кредитів, про що свідчать дані Національного банку України стосовно середньозважених ставок за кредитами фізичних осіб (рисунок 2.1) [54].

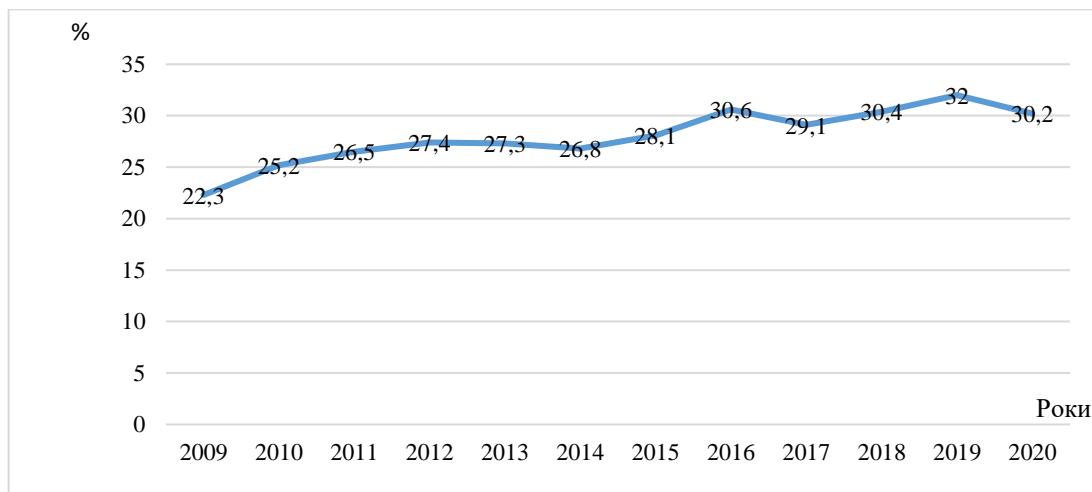

Рисунок 2.1 – Відсоткові ставки вітчизняних банківських установ за кредитами фізичним особам у 2009-2020 роках

Так з 2009 року по 2017 рік середні ставки за кредитами фізичним особам зросли з 22,3 % до 30,6 %, тобто середня ставка зросла на 8,3 %. Таке поступове зростання вартості кредитів фізичним особам пояснюється їх ризикованістю, тобто за рахунок зростання відсоткової ставки банки старалися покрити ризики неповернення кредитів та знизити кредитний ризик; підвищенням темпів інфляції які спостерігалися в Україні у зв'язку з нестабільністю розвитку, як економічного так і фінансового ринків.

Впродовж 2013-2020 років найбільшу частку (більше 50%) серед кредитів фізичним особам займали споживчі кредити (зокрема «кешові» кредити), на другому місці кредити на придбання, будівництво та реконструкцію нерухомості (від 25% до 40%). Зростання чистого гривневого кредитного портфеля фізичних

осіб у 2020 році різко загальмувалося через карантинні обмеження в першому півріччі. У другому півріччі значно активізувалося кредитування на купівлю житла, воно зростало вищими темпами, ніж споживче.

Проаналізуємо, також процентні ставки за новими кредитами фізичним особам за цільовим спрямуванням (таблиця 2.3).

Таблиця 2.3 - Процентні ставки за новими кредитами фізичним особам за цільовим спрямуванням

Період	Процентна ставка, усього	У тому числі		
		За споживчими кредитами	За іпотечними кредитами	За іншими кредитами
2009	22,3	22,4	17,6	22,6
2010	25,2	26,5	15,2	19,6
2011	26,5	28,1	14,9	18,6
2012	27,4	28,7	15,9	21,8
2013	27,3	28,5	17,6	22,2
2014	26,8	27,8	15,9	22,8
2015	28,1	29,7	11,7	28,0
2016	30,6	31,6	12,1	27,7
2017	29,1	30,0	17,3	23,5
2018	30,4	31,3	17,1	24,2
2019	32,0	32,6	17,0	26,2
2020	30,2	32,4	13,1	23,1

Джерело: систематизовано автором на основі [23]

З таблиці 2.3 видно, що хоча протягом всього аналізованого періоду переважали саме споживчі кредити, однак процентні ставки по даного сегменту кредитування є найвищими, на другому місці знаходяться інші кредити, а по іпотечним кредитам процентні ставки є найнижчими. Це пояснюється, що оскільки всі іпотечні кредити забезпечені надійною заставою, тому ризик неповернення даних кредитів є найменшим порівняно з іншими видами кредитів, які видаються фізичним особам.

Однак необхідно зазначити, що з липня 2020 року спостерігається швидке зростання іпотеки, що є унікальним для України явищем, зважаючи на глибину кризи та значну невизначеність. Ключовий сприятливий фактор відновлення кредитування – суттєве зниження процентних ставок по іпотечному кредитуванню до 13,1% у 2020 році порівняно з 17,0% - у 2019 році. Зважаючи на достатність капіталу та ліквідності, а також подальше зниження процентних

ставок, банки готові й надалі підтримувати бізнес та населення позиками, сприяючи економічному відновленню.

За темпами зростання серед складових гривневих роздрібних кредитів у 2018-2020 роках лідирують кредити на побутову техніку.

Якщо проаналізувати споживче кредитування у регіональному розрізі, то лідерами кредитування фізичних осіб за обсягами наданих споживчих кредитів є банки м. Києва та Київської, Одеської, Дніпропетровської областей. Станом на 01.01.2021 року на ці регіони припадало 65% від загальної суми всіх виданих споживчих кредитів, така концентрація, насамперед, пов'язана із зосередженням фінансового та виробничого потенціалу країни в цих регіонах та відбувається як на рівні регіонів, так і на рівні окремо взятих банківських установ. Також необхідно зазначити, що за строками кредитування практично у всіх регіонах України переважають короткострокові кредити терміном до 1 року (таблиця 2.4).

Таблиця 2.4 - Кредити, надані фізичним особам банками України у 2016-2020 роках, за строками погашення

Показник	Період									
	01.01.2017		01.01.2018		01.01.2019		01.01.2020		01.01.2021	
	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%
Усього, у т.ч	157385	100	170938	100	196634	100	206761	100	199556	100
До 1 року	38879	24,70	45895	26,85	73288	37,27	92576	44,77	94910	47,56
Від 1 року до 5 років	31743	20,17	48553	28,40	53223	27,07	64685	31,28	63410	31,78
Понад 5 років	86763	55,13	76490	44,75	70123	35,66	49500	23,94	41236	20,66

Аналізуючи дані таблиці 2.4 можна зробити висновок, що тільки у 2016 році переважала частка довгострокових кредитів наданих фізичним особам (55,13%), а наступні роки вона поступово знижувалася і в 2020 році дорівнювала вже 20,66%. Починаючи з 2018 року частка короткострокових кредитів переважала порівняно з середньостроковими і довгостроковими і необхідно зазначити, що така тенденція спостерігалася і в 2019 р., і в 2020 р.

Незадовільна якість вже сформованого корпоративного кредитного портфелю банківських установ підтверджується індикатором фінансової безпеки держави «Питома вага простроченої заборгованості за кредитами в загальному

обсязі кредитів, наданих банками резидентам України», оптимальне значення якої становить 2 %, задовільне – 3 %, незадовільне – 4 %, небезпечне – 5 %, критичне – 7 %. Таким чином, в Україні значення цього показника перевищило критичну позначку у 7 % ще станом на кінець відносно стабільного для вітчизняної економіки 2013 р. Отже, критичний рівень якості наданих банками кредитів загрожував стабільності банківської системи ще до трагічних подій 2013–2014 років, анексії Криму, початку збройного конфлікту на Сході країни, обвальної девальвації гривні та загострення банківської кризи. Проте сукупна кумулятивна дія зазначених подій призвела до подальшого загострення проблеми якості кредитного портфелю вітчизняної банківської системи та зростання значення даного індикатора до позначки 24,2 % станом на 01.01.2017 року [47]. Починаючи з 2019 року якість кредитних портфелів у вітчизняних банках усіх груп покращується. Рівень NPL у середньому по банківській системі станом на 01.01.2021 р. становить 41 % (що на 2,9 п.п нижче ніж у 2016 році), у т.ч. по споживчих кредитах – 31,25%.

Таблиця 2.5 - Частка непрацюючих кредитів в банках України за 2016-2020 роки

У відсотках

Показник	Період				
	01.01.2017	01.01.2018	01.01.2019	01.01.2020	01.01.2021
Частка непрацюючих кредитів загалом, у т.ч.:	53,9	54,54	54,54	48,36	41,0
Кредити корпоративному сектору	52,60	56,03	55,83	53,83	55,0
Кредити фізичним особам (включно з ФОП)	62,96	53,51	46,04	34,11	31,25
Банки з державною часткою, з них	77,23	71,12	67,92	63,52	57,4
ПАТ КБ «Приватбанк»	83,00	87,64	83,35	78,38	74,01
Банки з державною часткою, крім ПАТ КБ «Приватбанк»	29,37	55,75	54,96	49,33	44,08

Джерело: систематизовано автором [59]

На підставі проведеного аналізу процесу становлення та розвитку вітчизняного ринку споживчого кредитування можемо зробити висновок, що споживче кредитування має велике соціально-економічне значення для розвитку нашої країни. Однак, даний вид кредиту чинить на економіку як позитивний, так

і негативний вплив, залежно від фази економічного циклу. Сьогодні в Україні обсяги споживчого кредитування поступово збільшуються, а непрацюючі кредити по даному виду кредитування зменшуються, однак не в достатньому розмірі, через негативний вплив фінансово-економічної та політичної кризи, які зумовлюють зниження купівельної спроможності населення, підвищення кредитних ризиків, зниження довіри до банків.

2.2 Аналіз фінансово-господарської діяльності та особливостей регулювання споживчого кредитування АТ «УкрСиббанк» за 2018-2020 роки

Сьогодні АТ «УкрСиббанк» BNP Paribas Group є універсальним банком, який обіймає вищі рядки у фінансових рейтингах в Україні та надає послуги міжнародного рівня. АТ «УкрСиббанк» пропонує пакетні пропозиції та комплексні рішення, покращує та спрощує процеси, надає міжнародний супровід своїм клієнтам у країнах присутності групи BNP Paribas

У 2020-му році банк відзначив своє тридцятиріччя, а 2021 року п'ятнадцять років присутності Групи BNP Paribas в Україні. BNP Paribas – є головний акціонер АТ «УкрСиббанк». Станом на 31 грудня 2020 року міжнародна група BNP Paribas SA (Франція) володіла 60% акцій АТ «УкрСиббанк». Станом на 31 грудня 2019-2020 років материнською компанією АТ «УкрСиббанк» є BNP Paribas SA (Франція), яка виступає контролюючою стороною банку. сновним видом діяльності АТ «УкрСиббанк» є надання банківських послуг юридичним та фізичним особам на території України. Банк є учасником Фонду гарантування вкладів фізичних осіб

Аналізуючи діяльність АТ «УкрСиббанк» за 2018-2020 роки, насамперед потрібно зупинитись на показниках активів банку, зобов'язаннях та фінансових результатах. Для оцінки діяльності АТ «УкрСиббанк» було проведено горизонтальний та вертикальний аналіз активів балансу за 2018-2020 роки (таблиця 2.6).

Таблиця 2.6 – Склад та динаміка активів балансу АТ «УкрСиббанк» за 2018-2020 роки

Показники	Сума, тис. грн			Абсолютне відхилення, тис. грн		Темп приросту (спаду), %	
	2018	2019	2020	2019/2018	2020/2019	2019/2018	2020/2019
1	2	3	4	5	6	7	8
Грошові кошти та їх еквіваленти	4790465	5326793	6601935	+536328	+1275142	+11,20	+23,94
Фінансові активи, що обліковуються за справедливою вартістю через прибуток або збиток	13663	89389	44365	+75726	-45024	+554,24	-50,37
Кошти в інших банках	12312124	10141451	23502763	-2170673	+13361312	-17,63	+131,75
Кредити та заборгованість клієнтів	26137962	21371168	21067038	-4766794	-304130	-18,24	-1,42
Цінні папери, які обліковуються за амортизованою собівартістю	5455375	13264833	18268898	+7809458	+5004065	+143,15	+37,72
Інвестиції в асоційовані й дочірні компанії	179440	189	189	-179251	-	-99,89	-
Інвестиційна нерухомість	172	4	4	-168	-	-97,67	-
Дебіторська заборгованість щодо поточного податку на прибуток	216000	629089	231929	+413089	-397160	+191,24	-63,13
Відстрочений податковий актив	229227	82615	97539	-146612	+14924	-63,96	+18,06
Основні засоби та нематеріальні активи	1661009	1764547	2053368	+103538	+288821	+6,23	+16,37
Інші фінансові активи	561667	288175	152242	-273492	-135933	-48,69	-47,17
Інші активи	455985	340842	295 703	-115143	-45139	-25,25	-13,24
Усього активи	52013088	53299096	72315975	+1286008	+19016879	+2,47	+35,68

Проаналізувавши дані таблиці 2.6 видно, що активи банку у 2019 році порівняно з 2018 роком збільшувались на 19016879 тис. грн або на 2,47%, у 2020 році порівняно з попереднім роком на 24141769 тис. грн або на 35,68%.

Зростання загальної суми активів АТ «УкрСиббанк» у 2019 році порівняно з 2018 роком спостерігається в основному за рахунок зростання статті активів «Цінні папери, які обліковуються за амортизованою собівартістю» на 7809458 тис. грн або на 143,15%, а також за рахунок статті «Фінансові активи, що обліковуються за справедливою вартістю через прибуток або збиток» на 75726 тис. грн або на 554,24%. У 2020 році порівняно з попереднім роком зростання спостерігається найбільше за рахунок статті «Кошти в інших банках» на 13361312 тис. грн або на 131,75% та «Цінні папери, які обліковуються за амортизованою собівартістю» - на 5004065 тис. грн або на 37,72%.

Динаміка росту активів та наданих кредитів АТ «УкрСиббанк» за 2018-2020 роки показано на рисунку 2.2. З даних рисунка видно, що в 2019 році відбулося зниження суми «Кредитів та заборгованість клієнтів» порівняно з 2018 роком на 4766794 тис. грн або на 18,24%, у 2020 році порівняно з 2019 роком – на 304130 тис. грн або на 1,42%.

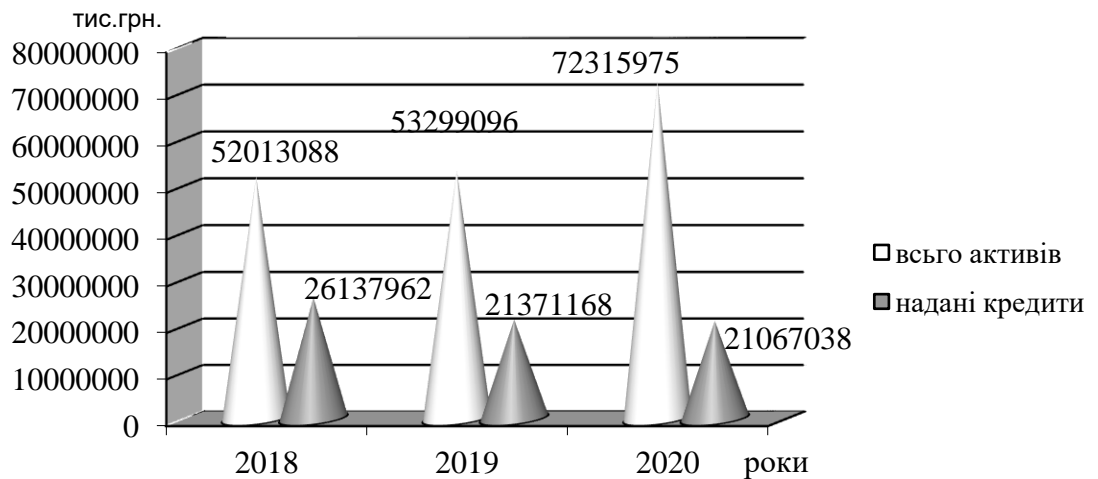

Рисунок 2.2 – Динаміка активів та наданих кредитів АТ «УкрСиббанк» за 2018-2020 роки

Таким чином, АТ «УкрСиббанк» протягом 2018-2020 років, володіє достатнім обсягом власних та залучених коштів, за рахунок яких він здійснює активні операції, тобто здійснює ефективне розміщення й використання власних та залучених коштів для одержання прибутку при раціональному розподілі

ризиків за окремими видами операцій та підтриманні ліквідності банківської установи. Таким чином, склад та структура активів АТ «УкрСиббанк» відповідає основним принципам і напрямкам розвитку банківської установи.

Отже, з даних таблиці Б.1 (Додаток Б) видно, що найбільшу частку у структурі активів АТ «УкрСиббанк» протягом 2018-2019 років становлять «Кредити та заборгованість клієнтів», а саме у 2018 році – 50,25%, у 2019 році – 19,03%, а у 2020 році питома вага даної статті активів знизилась до 29,13%. Таким чином, у 2020 році найбільшу частку в активах банку займає стаття «Кошти в інших банках», яка дорівнює 32,50%. Отже видно, що частка кредитного портфеля в загальній сумі активів АТ «УкрСиббанк» протягом 2018-2019 років з кожним роком знижується, це пояснюється нестійким фінансовим станом в країні, зниженням доходів населення у зв'язку з негативними наслідками коронакризи, що не дає можливості збільшувати обсяги кредитних операцій та розширювати коло клієнтів даної банківської установи.

У 2019 році на другому місці в загальній сумі активів знаходяться «Цінні папери, які обліковуються за амортизованою собівартістю» питома вага у загальній сумі активів складала 24,89%, Отже, можемо зробити висновок, що АТ «УкрСиббанк» у 2019 році надав перевагу роботі з цінними паперами, оскільки кредитна діяльність з кожним роком знижує питому вагу в загальній сумі активів банківської установи. У 2020 році друге місце в сумі активів займають «Кредити та заборгованість клієнтів».

Розглядаючи загальну тенденцію зміни динаміки пасивів АТ «УкрСиббанк», слід відмітити, що їх величина змінювалась аналогічно до змін величини активів, оскільки пасиви – це джерела формування активів банківської установи (таблиці 2.7).

Зростання пасивів АТ «УкрСиббанк» у 2019 році порівняно з попереднім роком спостерігається в основному за рахунок зростання статті активів «Кошти клієнтів» на 4168559 тис. грн або на 10,37%, а також за рахунок статті «Інші зобов'язання» на 40970 тис. грн або на 18,03%. У 2020 році порівняно з попереднім роком зростання спостерігається в основному за рахунок статті «Кошти клієнтів» на 17891703 тис. грн або на 40,34% та «Інші зобов'язання» на 268696 тис. грн або на 100,21%.

Таблиця 2.7 – Динаміка пасивів АТ «УкрСиббанк» за 2018-2020 роки

Статті пасивів	Сума, тис. грн			Абсолютне відхилення, тис грн		Темп зростання (спаду), %	
	2018	2019	2020	2019/2018	2020/2019	2019/2018	2020/2019
1	2	3	4	5	6	7	8
Зобов'язання							
Кошти отримані від НБУ	-	-	-	-	-	-	-
Кошти банків	-	-	-	-	-	-	-
Кошти клієнтів	40187227	44355786	62247489	+4168559	+17891703	+10,37	+40,34
Фінансові зобов'язання, що обліковуються за справедливою вартістю через прибуток або збиток	7387	702	4587	-6685	+3885	-90,50	+553,42
Інші залучені кошти	5927	3 979	2 947	-1948	-1032	-32,87	-25,94
Зобов'язання щодо поточного податку на прибуток	-	101 876	-	+101 876	-101876	-	-
Резерви під зобов'язання	204160	310289	349762	+106129	+39473	+51,98	+12,72
Інші фінансові зобов'язання	1587538	1230059	1083417	-357479	-146642	-22,52	-11,92
Інші зобов'язання	227175	268145	536841	+40970	+268696	+18,03	+100,21
Субординований борг	3066893	249348	-	-2817545	-249348	-91,87	-100,00
Усього зобов'язань	45287760	46520183	64225042	+1232423	+17704859	+2,72	+38,06
Власний капітал							
Статутний капітал	5069262	5069262	5069262	-	-	-	-
Емісійні різниці	811229	811229	811229	-	-	-	-
Резервні та інші фонди банку	132493	265486	891881	+132993	+626395	+100,38	+235,94
Резерви переоцінки	6569	6541	6452	-28	-89	-0,43	-1,36
Нерозподілений прибуток (Непокритий збиток)	705776	626395	1312110	-79381	+685715	-11,25	+109,47
Власний капітал	6725328	6778913	8090933	+53585	+1312020	+0,80	+19,35
Усього зобов'язання та власний капітал	52013088	53299096	72315975	+1286008	+19016879	+2,47	+35,68

Позитивною тенденцією, є наявність досить значної суми нерозподіленого прибутку протягом всього аналізованого періоду: у 2018 році – 705776 тис. грн,

у 2019 році – 626395 тис. грн, у 2020 році – 1312110 тис. грн. Протягом 2018-2020 років власний капітал банку збільшувався на суму нерозподіленого прибутку, а значить зростала стабільність банку.

Проаналізувавши структура пасивів (таблиця Б.2, додаток Б) у розрізі співвідношення власного капіталу та зобов'язань, можна зробити висновок, що у 2018 році вона мала вигляд 12,93% та 87,07% відповідно; у 2019 році – 12,72% та 87,28% відповідно, у 2020 році – 11,19% та 88,81%.

Отже, бачимо тенденцію до зменшення частки власних коштів у ресурсах банку, що свідчить про зниження фінансової незалежності та стійкості АТ «УкрСиббанк» за 2018-2020 роки. У структурі власного капіталу найбільшу частку займає статутний капітал: у 2018 році становив 5069262 тис. грн, що у структурі пасивів склало 9,75%, а у 2019 році – 9,51% тобто відбулось зменшення частки на 0,24%, у 2020 році частка статутного капіталу також зменшилася і становила 7,01%.

Підводячи підсумок, можемо зробити висновок, що залучення коштів в АТ «УкрСиббанк» протягом 2018-2020 років здійснювалися переважно за рахунок коштів клієнтів – фізичних та юридичних осіб.

Проаналізуємо основні фінансові показники господарської діяльності АТ «УкрСиббанк» за 2018-2020 роки (таблиця Б.3, додаток Б). Аналізуючи фінансові результати АТ «УкрСиббанк» за 2018-2020 роки, можна зробити висновок, що процентні та комісійні доходи банку у 2019 році порівняно з попереднім роком зросли на 9,52%, у 2020 році порівняно з 2019 роком вони навпаки зменшилися на 13,17%. Аналогічна ситуація спостерігається з витратами, тобто у 2019 році порівняно з 2018 роком вони знизились на 4,07%, у 2020 році порівняно з 2019 роком вони зросли на 44,92%. Чистий процентний дохід у 2019 році порівняно з 2018 роком збільшився на 9,01%, а у 2020 році навпаки зменшився на – 20,87%, аналогічно змінювався чистий комісійний дохід.

Протягом 2018-2020 років АТ «УкрСиббанк» працював досить ефективно, не дивлячись на фінансову та економічну кризи, так протягом 2018-2020 років банк працював прибутково, хоча з кожним роком він поступово знижувався, так у 2019 році порівняно з 2018 роком на 79409 тис. грн, а у 2020 році порівняно з

2019 роком на 1268427 тис. грн, тобто знизився майже на 50% (рисунок Б.1, додаток Б).

Отже, підводячи підсумок, можна зробити висновок, що результати діяльності АТ «УкрСиббанк» за 2018-2020 роки під впливом негативних наслідків від коронокризи на банківський ринок України та світу є доволі стабільними. Для підвищення загальної ефективності фінансової діяльності АТ «УкрСиббанк» необхідно провести наступні заходи: збільшити обсяги операцій з клієнтами, пов'язаними з одержанням комісійних доходів, оскільки саме вони є найбільш ефективними; знизити розмір адміністративних витрат; збільшити кредитний портфель як фізичних, так і юридичних осіб.

Захист прав споживачів фінансових послуг під час кредитування фізичних осіб в АТ «УкрСиббанк» регламентується внутрішніми нормативними актами банківської установ, це «Кредитна політика банку», «Положення про кредитування» та інші. Які є внутрішньобанківськими нормативними документами, що регламентують механізм надання кредитів і підвищення надійності кредитного портфеля банку, а також уніфікацію процедури кредитування в усіх структурних підрозділах банку.

«Положення про кредитування» в АТ «УкрСиббанк» визначає обсяги кредитної діяльності банку, напрями використання кредитних ресурсів, порядок надання кредитів, їх обслуговування та стягнення, процентні ставки за кредитами різних типів; контроль за виконанням кредитного процесу.

Для того щоб зрозуміти на скільки ефективно розроблені «Кредитна політика банку» і «Положення про кредитування», які в свою чергу є основним внутрішніми документами які регламентують кредитну діяльність АТ «УкрСиббанк» і безпосередньо споживче кредитування, необхідно проаналізувати кредитний портфель споживчого кредитування в динаміці.

Протягом аналізованого періоду в АТ «УкрСиббанк» активно проводив операції по кредитуванню фізичних осіб. Банк пропонував фізичним особам різноманітні види кредитів: споживчі, іпотечні (на первинному та вторинному ринках нерухомості), автокредити (для придбання автомобілів в автосалонах), кредити на придбання товарів довготривалого користування, а також овердрафти

і кредитні лінії по міжнародних платіжних картках на основі затверджених стандартів кредитування або на індивідуальних умовах (таблиця Б.4, додаток Б).

Аналізуючи кредитний портфель АТ «УкрСиббанк» в розрізі суб'єктів кредитування за 2018-2020 роки (таблиця 2.8) можна зробити висновок, що в 2018 році його величина була найбільшою і становила 26137962 тис. грн, а найменша величина у 2020 році – 21067038 тис. грн.

Таблиця 2.8 – Динаміка кредитного портфеля АТ «УкрСиббанк» в розрізі суб'єктів кредитування за 2018-2020 роки

У тисячах гривень

Показники	Роки			Абсолютне відхилення (+,-)	
	2018	2019	2020	2019 / 2018	2020 / 2019
Кредити юридичних осіб	21781298	16636253	16456135	-5145045	-180118
Резерви під знецінення кредитів та заборгованості юридичних осіб	-1289990	-183000	-118676	+1106990	+64324
Кредити фізичних осіб	4356664	4734914	4610903	+378250	-124011
Резерви під знецінення кредитів та заборгованості фізичних осіб	-2280155	-1792254	-1858704	+487901	-66450
Кредити та заборгованість клієнтів	26137962	21371168	21067038	-4766794	-304130
Резерви під знецінення кредитів	-3570145	-1975254	-1977380	+1594891	-2126

Протягом 2018-2020 років зниження обсягу кредитного портфеля банку спостерігалось в основному за рахунок зниження суми кредитів юридичних осіб, а саме у 2020 році порівняно з 2018 роком на 5325163 тис. грн, а кредити фізичним особам навпаки у 2019 році порівняно з 2018 роком зросли на 378250 тис. грн, а у 2020 році порівняно з 2019 роком знизились на 124011 тис. грн. Однак таке уповільнення кредитування фізичних осіб у 2020 році є природним з

огляду на поточний економічний спад в країні у зв'язку з коронокризисом. Це пояснюється ще тим, що знизився попит з боку фізичних осіб через суттєве погіршення їхніх споживчих настроїв, а також на динаміку вплинули обмеження роботи магазинів побутової техніки, у яких в тому числі здійснювалися продажі споживчих кредитних продуктів.

За допомогою даних таблиці 2.9 проаналізуємо склад та структуру кредитного портфеля АТ «УкрСиббанк» в розрізі суб'єктів кредитування за 2018-2020 роки.

Таблиця 2.9 – Склад та структура кредитного портфеля АТ «УкрСиббанк» в розрізі суб'єктів кредитування за 2018-2020 роки.

Показники	2018 рік		2019 рік		2020 рік	
	Сума, тис. грн	Питома вага, %	Сума, тис. грн	Питома вага, %	Сума, тис. грн	Питома вага, %
Кредити та заборгованість клієнтів, у тому числі	26137962	100	21371168	100	21067038	100
- юридичним особам	21781298	83,33	16636253	77,85	16456135	78,13
- фізичним особам	4356664	16,67	4734914	22,15	4610903	21,87

Структура кредитного портфеля АТ «УкрСиббанк» в розрізі суб'єктів кредитування за 2018-2020 роки не зазнала суттєвих змін, як і раніше у кредитному портфелі даної банківської установи перевищують кредити юридичних осіб: у 2018 році їх частка склала 83,33%, у 2019 році – 77,85%, у 2020 році – 78,13%. Тобто, можна зробити висновок, що кредитна політика АТ «УкрСиббанк» у 2018-2020 роках направлена саме на роботу з юридичними

Питома вага кредитів наданих фізичним особам протягом аналізованого періоду змінюються майже рівномірно: у 2018 році вона дорівнювала 16,67%, у 2019 році – 22,15%, а у 2020 році – 21,87%. Така ситуація в структурі кредитного портфеля в АТ «УкрСиббанк» пояснюється, тісною співпрацею банківської установи з різними підприємствами та організаціями різної форми власності та прагненням зменшити кредитні ризики, за рахунок переорієнтації структури

кредитного портфеля банку в сторону зменшення співпраці з фізичними особами та збільшення з корпоративними клієнтами.

На основі річної фінансової звітності АТ «УкрСиббанк» проведемо аналіз кредитного портфелю в розрізі валют (таблиця 2.10).

Таблиця 2.10 – Динаміка наданих кредитів в АТ «УкрСиббанк» в розрізі валют у 2018-2020 роках

Показники	2018 р.	2019 р.	2020 р.	Зміна показника			
	сума, млн грн	сума, млн грн	сума, млн грн	2019 до 2018 рр.		2020 до 2019 рр.	
				абсолютне відхилення, млн грн	темп приросту, %	абсолютне відхилення, млн грн	темп приросту, %
Юридичні особи							
Кредити в національній валюті (гривня)	16399305	11931053	14394204	-4468252	-27,25	+2463151	+20,64
Кредити в іноземній валюті	5381993	4705200	2061931	-676793	-12,58	-2643269	-56,18
Усього	21781298	16636253	16456135	-5145045	-23,62	-180118	-1,08
Фізичні особи							
Кредити в національній валюті (гривня)	3584838	4248628	4154717	663790	+18,52	-93911	-2,21
Кредити в іноземній валюті	771826	486286	456186	-285540	-37,00	-30100	-6,19
Усього	4356664	4734914	4610903	378250	8,68	-124011	-2,62

Протягом 2018-2020 років кредитування в АТ «УкрСиббанк» здійснювалося переважно в національній валюті. Оскільки споживчі кредити видаються тільки в національній валюті, то залишки за кредитами наданими населенню в іноземній валюті продовжувалися знижуватися. Тому можна зробити висновок, що збільшення кредитного портфелю за аналізований період забезпечено за рахунок зростання обсягів кредитів, наданих у національній валюті.

Загальний обсяг кредитів, наданих фізичним особам в іноземній валюті, за 2019 рік порівняно з 2018 роком зменшився на 37%, а у національній валюті спостерігається незначне зростання на 18,52%, у 2020 році порівняно з 2019

роком в іноземній валюті спостерігається зменшення на 6,19%, і в національній валюті також зниження на 2,21%. Майже така сама тенденція щодо зростання кредитів у національній валюті спостерігається і в кредитах наданих корпоративним клієнтам.

Відповідно до «Положення про кредитування» не рідше одного разу на місяць всі кредитні операції і кредитна заборгованість клієнтів АТ «УкрСиббанк» підлягають перевірці на предмет: наявності ознак істотного збільшення кредитного ризику; наявності ознак дефолту; виконання критеріїв щодо припинення дії ознак істотного збільшення кредитного ризику; відсутність ознак дефолту.

Основними критеріями істотного збільшення кредитного ризику для АТ «УкрСиббанк» є порушення платіжних зобов'язань більше ніж на 30 днів, очікувана або проведена реструктуризація (погіршення позицій кредитора, пов'язане з відстрочкою сплати процентів або основної суми, але яке не призводить до прямих фінансових втрат), погіршення фінансового стану клієнта (зниження рейтингу корпоративного клієнта більше ніж на 3 пункти, у порівнянні з рейтингом на дату первісного визнання кредиту, або зниження рейтингу до рівня 10+ або нижче), віднесення клієнта до переліку клієнтів, які потребують особливої уваги тощо. Основними ознаками зменшення корисності для АТ «УкрСиббанк» є порушення платіжних зобов'язань більше ніж на 90 днів, реструктуризація, яка здійснюється з погіршенням позицій кредитора, і вплив на прямі фінансові втрати, порушення справи про банкрутство або ліквідацію клієнта тощо.

Якість кредитів, наданих фізичним особам АТ «УкрСиббанк» у 2018-2020 роках представлена в таблиці 2.11.

У 2020 та 2019 роках кредити надані фізичним особам які прострочені більше ніж 90 днів (5 клас), дорівнюють відповідно на 1712073 тис. грн та 1661824 тис. грн складала 37,13% та 35,1% загальної суми кредитного портфеля фізичних осіб до вирахування резерву, таким чином якість кредитного портфеля фізичних осіб є досить низькою. У 2020 році порівняно з попереднім роком

зросла сума непрацюючих кредитів на 50249 тис. грн або на 3%, це пояснюється зі зниженням доходів фізичних осіб, що було викликано негативними наслідками коронакризи.

Таблиця 2.11 – Якість кредитів, наданих фізичним особам в АТ «УкрСиббанк» у 2019-2020 роках

Назва показника	Розподіл кредитів за класами боржника – фізичної особи				
	1	2	3	4	5
2020 рік					
Сума кредитної заборгованості	4719764	102446	48432	37065	1712073
Кредитний ризик	299332	22693	23835	28245	1409871
2019 рік					
Сума кредитної заборгованості	4851825	98128	49054	37275	1661824
Кредитний ризик	304703	23494	24612	27733	1405031

Джерело: систематизовано відповідно [56]

Спроможність АТ «УкрСиббанк» отримати платежі за простроченими кредитами фізичним особам пояснюється тим, що такі кредити переважно забезпечені заставою, а саме нерухомістю або транспортними засобами. Більше того, навіть у разі недостатньої вартості забезпечення для погашення кредиту, банк не втрачає права вимоги на отримання платежів від позичальника до повного погашення кредиту.

Таким чином, особливостями управління кредитним портфелем споживчого кредитування АТ «УкрСиббанк» у 2019-2020 роках були:

– протягом 2018-2020 років зниження обсягу кредитного портфеля банку спостерігалось в основному за рахунок зниження суми кредитів юридичних осіб, Кредити фізичним особам навпаки у 2019 році порівняно з 2018 роком зросли на 378250 тис. грн, а у 2020 році порівняно з 2019 роком знизилась на 124011 тис. грн. Однак таке уповільнення кредитування фізичних осіб у 2020 році є природним з огляду на поточний економічний спад в країні у зв'язку з коронакризою. Це пояснюється ще тим, що знизився попит з боку фізичних осіб

через суттєве погіршення їхніх споживчих настроїв, а також на динаміку вплинули обмеження роботи магазинів побутової техніки, у яких в тому числі здійснювалися продажі споживчих кредитних продуктів;

– структура кредитного портфеля АТ «УкрСиббанк» в розрізі суб'єктів кредитування не зазнала суттєвих змін, як і раніше у кредитному портфелі даної банківської установи перевищують кредити юридичних осіб. У 2018 році частка кредитів фізичних осіб склала 16,67%, у 2019 році – 22,15%, у 2020 році – 21,87%. Тобто, можна зробити висновок, що кредитна політика АТ «УкрСиббанк» у 2018-2020 роках направлена більше на роботу з юридичними особами;

– протягом 2018-2020 років кредитування фізичних осіб в АТ «УкрСиббанк» здійснювалося переважно в національній валюті;

– якість кредитного портфеля фізичних осіб є досить низькою, оскільки непрацюючі кредити, що прострочені більше ніж 90 днів дорівнюють у 2020 році – 1712073 тис. грн, що складає 37,13% від загального портфеля споживчого кредитування; у 2019 році – 35,1%, це насамперед пояснюється зниженням доходів фізичних осіб, що було викликано негативними наслідками коронакризи;

– формування резервів під зменшення корисності на індивідуальній та сукупній основі. За всіма категоріями клієнтів частка резервів на індивідуальній основі становить більше 90,0 %, що говорить про можливість кращого контролю банку кредитних ризиків за кожним кредитом.

Враховуючи всі вищеперераховані позитивні та негативні сторони в організації споживчого кредитування АТ «УкрСиббанк», можна зробити висновок, що даний вид кредитування, не дивлячись на негативні наслідки коронакризи має досить високу ефективність регулювання та управління кредитним портфелем споживчого кредитування, що можна пояснити наявністю грамотно розробленої «Кредитної політики» банку щодо управління кредитними ризиками, ефективного «Положення про кредитування» та високим попитом на кредитні продукти, що пропонує банківська установами своїм клієнтам.

3 Формування організаційно-економічного механізму регулювання банківського споживчого кредитування

Необхідність існування дієвого організаційно економічного механізму регулювання банківського споживчого кредитування є запорукою стабільного розвитку фінансового ринку і економіки будь якої держави. Останні роки в нашій країні відзначені активним розвитком законодавства, яке регулює кредитні відносини на фінансовому ринку, однак цього не достатньо. Оскільки, для того що б ще більше оптимізувати обсяг банківського споживчого кредитування та збільшити довіру населення до банківського кредитного сектору, необхідно постійно здійснювати подальше вдосконалення механізму регулювання банківського кредитування, враховуючи зміни на фінансовому ринку і в економіці.

Основною метою формування та функціонування механізму регулювання споживчого кредитування є створення сприятливих умов для стабільного розвитку кредитування фізичних осіб, підвищення ефективності роботи та конкурентоздатності банківських установ та здійснення постійного моніторингу за їх діяльністю на фінансовому ринку.

На основі аналізу державного регулювання розвитку вітчизняного споживчого кредитування виділені основні недоліки в механізмі регулювання досліджуваних відносин (рисунок 3.1)

До основних недоліків організаційного характеру регулювання споживчого банківського кредитування в Україні з однієї сторони відносимо - недосконалу співпрацю між держструктурами та банківськими установами, оскільки приховання рівня капіталізації банків, а значить і відсотку покриття зобов'язань фінансових установ капіталом, тінізацію фінансових результатів, корупційні схеми внутрішньої політики банків, з іншої сторони – відсутність державних дотацій пільгового споживчого кредитування, недосконала політика центрального банку щодо облікової ставки та рефінансування, призвели до порушення ефективних економічних зав'язків між органами державного управління та банківськими установами. Тому даний негативний фактор

функціонування механізму регулювання споживчого кредитування необхідно виправляти і в найкоротші терміни.

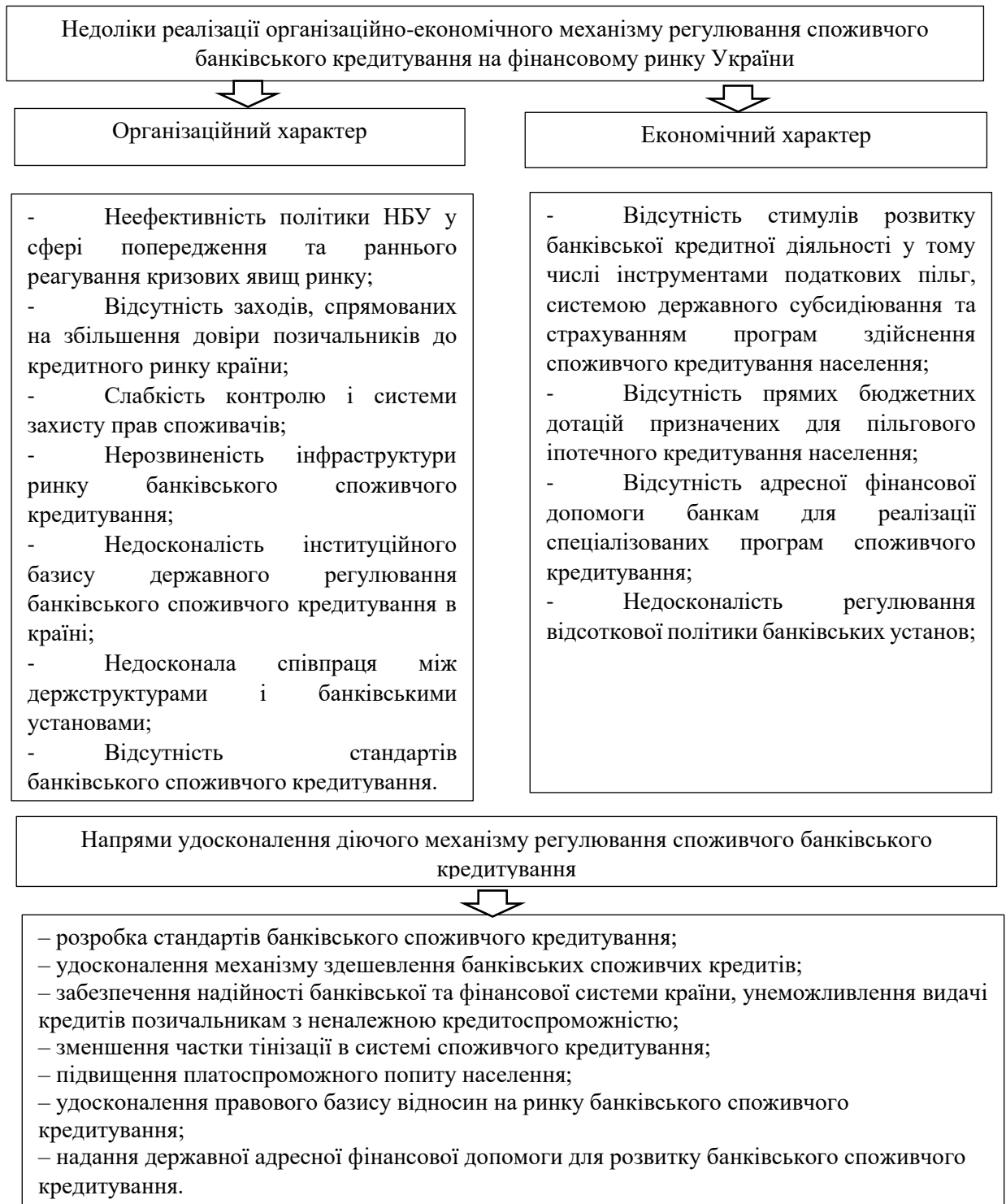

Рисунок 3.1 - Недоліки реалізації та напрями удосконалення організаційно-економічного механізму регулювання споживчого банківського кредитування в Україні

Ще однією досить значною проблемою діючого організаційно-

економічного механізму регулювання споживчого кредитування є слабкий контроль та захист прав та інтересів позичальників, що призводить до недовіри до банківського кредитування, через незахищеність учасників досліджуваних відносин - фізичних осіб.

Також, швидкого вирішення потребує проблема відсутності заходів з боку центрального банку, спрямованих на збільшення довіри населення нашої країни до банківських установ нашої країни, яка існує внаслідок неієвності державних пільгових програм кредитування фізичних осіб, програм гарантування умов кредитних договорів і програм державного страхування.

Також, необхідно підкреслити, що у нас в країні ще недосконалий інституційний базис державного регулювання споживчого кредитування, який потребує доопрацювання, оскільки основний нормативний документ, який регламентує споживче кредитування в Україні – Закон України «Про споживче кредитування», містить ряд недоліків (таблиця 1.4).

Проблеми економічного характеру також негативно впливають на ефективність реалізації механізму регулювання споживчого кредитування, а саме відсутність стимулів розвитку кредитування населення, що викликана відсутністю податкових пільг, державного субсидювання споживчого кредитування фізичних осіб.

Тому в сучасних умовах розвитку фінансового ринку є дуже актуальним постійне удосконалення механізму регулювання споживчого кредитування, враховуючи всі негативні і позитивні фактори які впливають на ефективність його реалізації.

Цільові орієнтири ведення ефективного регулювання ринку споживчого кредитування згруповані в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1 - Цільові орієнтири ведення ефективного регулювання ринку споживчого кредитування

Цільовий орієнтир	Характеристика
1	2
Інституційний-правове та нормативне регулювання споживчого кредитування в Україні	здійснення правового регулювання досліджуваних відносин, основною метою якого є захист прав споживачів та створення конкурентоздатного внутрішнього ринку споживчого кредитування, сприятиме одноосібному встановленню державою правил та норм здійснення суб'єктами означених вище відносин їх діяльності

Кінець таблиці 3.1

1	2
Стабільний розвиток та зростання обсягів споживчого кредитування в Україні	дозволить відновити довіру до фінансового сектору країни загалом. Передумовою означеного процесу виступає збільшення доходів громадян України, що призведе до зростання платоспроможного попиту та популяризації послуги споживчого кредитування
Захист прав та безпеки споживачів послуги споживчого кредитування	гарантуватиме державний нагляд та контроль за дотриманням законодавчих та нормативних актів підчас консультування, надання та обслуговування фінансово кредитними установами послуги споживчого кредитування населення
Забезпечення фінансової, соціальної та політичної стабільності	фундаментальні цільові основи ефективного регулювання ринку споживчого кредитування.

Джерело: систематизовано на основі [20; 28]

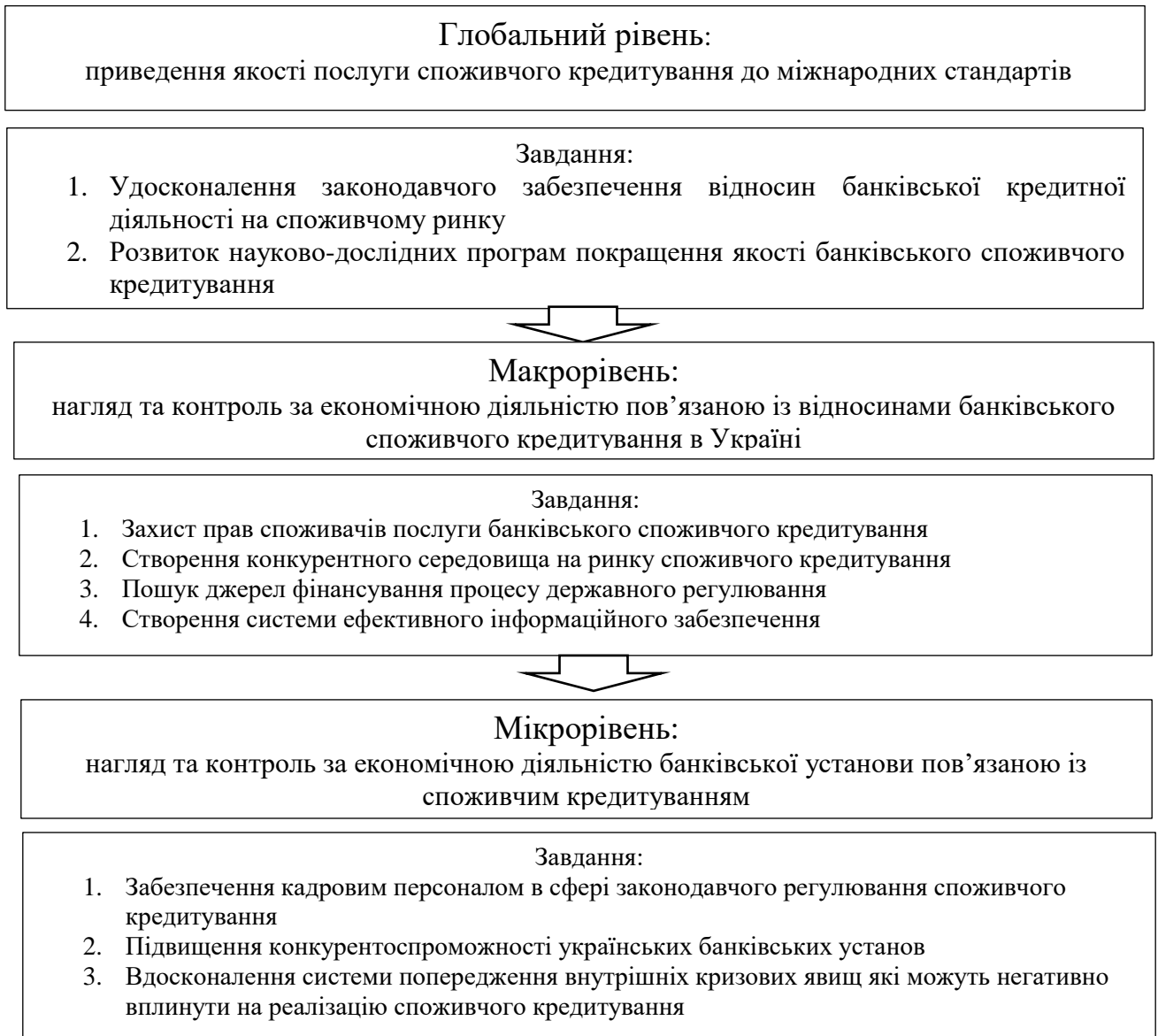
Захист фінансових інтересів громадян державними органами влади та створення і введення в дію регулятивних інструментів, здатні покращити якість споживчого кредитування, як на макрорівні так і на мікрорівні (рисунок 3.2).

Враховуючи те, що елементний склад механізму регулювання споживчого кредитування включає в себе суб'єкти, об'єкти, методи, форми, функції та цільові орієнтири, то побудуємо систему означеного вище механізму (рисунок 3.3).

Суб'єктами регулювання споживчого кредитування на макрорівні виступають законодавчий орган державної влади – Верховна Рада України, центральний банк – Національний банк України, на мікрорівні – керівник банку, менеджери і юридичний відділ, тобто ті хто займається регулюванням споживчого кредитування в банківській установі. Населення України, є основним споживачем послуги споживчого кредитування та потребує насамперед законодавчого захисту власних прав та покращення умов даного виду кредитування, щоб воно стало більш доступним для позичальників і в той же час приносило прибутки кредиторам.

Об'єктом механізму регулювання споживчого кредитування є процес споживчого кредитування.

Пряме регулювання в межах функціонування оновленого фінансово-економічного механізму регулювання споживчого кредитування здійснюється завдяки застосуванню в дію таких методів: адміністративних, соціальних, економічних та організаційних.

Джерело: розроблено автором на основі [21; 32]

Рисунок 3.2 – Рівні та завдання регулювання банківського споживчого кредитування

У рамках відносин споживчого кредитування адміністративний метод використовується під час видачі ліцензій на здійснення кредитних операцій банківськими установами, встановлення квот із метою стабілізації цін та створення конкурентного середовища серед вітчизняних банків, а також стандартизація, нормування споживчого кредитування.

Завдяки організаційного методу регулювання споживчого кредитування відбувається примус та переконання учасників кредитних відносин до здійснення нормативно-правових відносин споживчого кредитування.

Рисунок 3.3 – Організаційно-економічний механізм регулювання споживчого кредитування

До інструментів примусу відносяться: дисциплінарні, процесуальні, матеріальні та кримінальні заходи, а до переліку переконання можна віднести: законодавче виховання, демонстрація позитивного досвіду здійснення споживчого кредитування та матеріальне заохочення. Усі перелічені інструменти впливу організаційного методу регулювання є дієвими саме на мікро рівні, тобто застосовуються для окремої фінансової установи.

Застосування економічного методу регулювання ринку споживчого кредитування, дозволить створити соціально-економічні передумови здійснення ефективної діяльності банківських установ, збільшення платоспроможного попиту населення країни. Основними інструментами впливу економічного методу виступають: дотації, адресні фінансові допомоги кредитному сектору, створення пільгових програм споживчого кредитування, збільшення доходів населення, регулювання процентних ставок по споживчому кредитуванню та регулювання прибутків банківських установ, які одержані в наслідок проведення кредитування фізичних осіб.

Також надзвичайно важливим є соціальний метод регулювання споживчого кредитування, оскільки передбачає етичне здійснення споживчого кредитування органами державної влади та керівництвом окремої банківської установи. Основними завданнями регулювання у межах даного методу є етичне ставлення до позичальників, протидія ненормативній чи протиправній діяльності державних службовців або керівництва банку з метою збереження позитивного іміджу органів управління та контролю, як на мікро- так і на макрорівні.

Ще одним важливим елементом оновленого механізму регулювання споживчого кредитування є його функції: стимулююча, цільова, наглядова, управлінська, пріоритетності права та соціальна. Стимулююча функція проявляється через дотації чи інші види фінансової допомоги із державного бюджету на проведення пільгових програм споживчого кредитування для різних верств населення. Також, дієвим стимулюючим інструментом державного регулювання є покриття безнадійної заборгованості за споживчими кредитами із державного бюджету, для

Наглядова функція регулювання споживчого кредитування передбачає з боку держави контроль за здійсненням процесу кредитування фінансовими

установами, гарантування захисту прав позичальників та перевірку виконання встановлених законодавством вимог до функціонування кожної окремої фінансової установи.

В основі соціальної функції лежить захист майнових інтересів позичальників, сприяння збільшенню їх доходів для зростання попиту на послуги споживчого кредитування та платоспроможності.

Управлінська функція регулювання проявляється як на макрорівні так і на мікрорівні. Регулювання споживчого кредитування здійснюється на різних етапах державного управління з метою нейтралізації монополій на фінансовому ринку, захисту вільної конкуренції серед банківських установ, ефективного розподілу пільгових інвестицій для збільшення обсягу та підтримки споживчого кредитування.

Досить важливою, на нашу думку, як на макрорівні так і на мікрорівні, є функція пріоритету права над економікою. В сучасних умовах розвитку фінансового ринку існує необхідність першочергового врахування нормативно-правового регулювання перед економічними результатами. Ця умова пояснюється завданням створення конкурентоздатного на міжнародній арені кредитного ринку із відповідною нормативно-правовою базою.

Цільова функція в регулюванні споживчим кредитуванням необхідна оскільки саме завдяки їй розробляються стратегічні цілі і завдання та пріоритети розвитку кредитної діяльності.

Досліджені вище функції механізму регулювання споживчого кредитування можуть бути реалізовані тільки при застосуванні таких форм впливу як: бюджетно-фіскальна, грошово-кредитна та адміністративно правова.

Бюджетна-фіскальна форма впливу на процес регулювання споживчого кредитування направлена на підвищення матеріального рівня населення, шляхом здійснення пільгового, частково чи повністю покритого із національної казни споживчого кредитування. Також до даної форми впливу відноситься послаблення податкового тиску з метою підвищення платоспроможного попиту фізичних осіб на кредитні послуги.

Грошово-кредитна форма впливу державного регулювання споживчого кредитування передбачає забезпечення кредитного ринку стабільною грошовою

одиницею, встановленням ефективних процентних ставок на кредити, які б задовольняли як позичальників так і кредиторів, а також підтримку стабільного валютного ринку.

Адміністративно-правова форма державного регулювання передбачає, ділення на дві основні складові, це на адміністративну і правову. Адміністративна відповідає за встановлення нормативно-правових засад здійснення регулювання, а правова – за формування правового середовища функціонування ринку споживчого кредитування.

Сучасний стан ринку споживчого кредитування виокремив ряд проблем, визначив необхідність постійного регулювання, державного контролю, та нагляду за процесами банківського споживчого кредитування. До переліку проблем державного регулювання відносимо: досить часті фінансові і економічні кризи, які тягнуть за собою економічну, соціальну та політичну нестабільність, досить значну тінізацію економіки держави, недостатній рівень життя населення, низьку якість кредитних портфелів фінансових установ, через значний обсяг непрацюючих кредитів, високі відсотки по кредитах, що робить споживче кредитування недоступним для населення України.

Досліджувальні вище проблеми розвитку та регулювання споживчого кредитування зумовили необхідність розробки та впровадження в дію стратегії розвитку організаційно-економічного механізму регулювання споживчого кредитування в Україні. Процес формування даної стратегії включає шість основних етапів, які можна ще деталізувати (рисунок 3.4).

Першим етапом розробки стратегії удосконалення організаційно-економічного механізму регулювання споживчого кредитування України, є законодавче врегулювання здійснення споживчого кредитування, шляхом удосконалення законодавчої бази і безпосередньо Закону України «Про споживче кредитування».

Проаналізувавши позитивні і негативні сторони Закону України «Про споживче кредитування», можна зробити висновок, що він потребує доповнень та змін, а саме найважливішими з них є збільшення захисту прав позичальників споживчого кредитування та їх кредиторів. Даним нормативним документом не визначено кримінальної відповідальності банківського працівника за надання

недостовірної чи неповної інформації щодо умов кредитування, а також відповідальності керівництва банківської установи за порушення умов кредитного договору.

Рисунок 3.4 - Основні етапи формування стратегії удосконалення організаційно-економічного механізму регулювання споживчого кредитування

Також важливим є захист майнових прав банківських кредиторів з боку органами державної влади шляхом адресної фінансової допомоги банком, що надають споживче кредитування, оскільки даний вид кредитування є соціально вагомим для економічного розвитку України.

Стимулювання платоспроможного попиту населення нашої країни, можливе за допомогою реформації фіскальної, соціальної і валютної політики країни.

Основні етапи стратегії розвитку організаційно-економічного механізму

регулювання споживчого кредитування здійснюється згідно з принципами показаними в таблиці 3.2.

Таблиця 3.2 – Принципи реалізації стратегії розвитку організаційно-економічного механізму регулювання споживчого кредитування

Принцип	Характеристика
Адаптивності	стратегія розвитку державного регулювання є довготерміновим економічним явищем, а економіко політична ситуація в країні є мінливою, тому вона повинна бути гнучкою, із можливістю застосування за будь-яких умов.
Комплексності	даний принцип передбачає врахування соціальних, економічних, політичних, організаційних та методологічних аспектів відносин споживчого кредитування при розробці стратегій державного регулювання
Цільового призначення	встановлює вимогу визначення стратегічних цілей, які достовірно та чітко забезпечать вирішення завдань поставлених перед організаційно-економічним механізмом державного регулювання споживчого кредитування
Поступовості	передбачає неухильне збільшення рівня розвитку та прогресу державного регулювання досліджуваних відносин
Пріоритету права над економікою	розробка зазначеної стратегії розвитку, повинна підтверджувати верховенства права та законодавства України над нерегульованими та непередбачуваними економічними процесами держави
Науковості	вимагає об'єктивного трактування причиннонаслідкових зв'язків, законів, термінів, теорем та правил, що повністю відповідають сучасному рівню розвитку економічної науки

Проведений аналіз виявив те що, однією з основних проблем для ефективного функціонування економічно-організаційного механізму споживчого кредитування є неповернення позичальником своєчасно і в повному обсязі отриманих кредитів. На сьогоднішній день кожний банк незалежно від якості кредитного портфеля, методів управління кредитним ризиком, розробленої кредитної політики, якості методів оцінки платоспроможності позичальників стикається з неповерненням наданих ним кредитів. Зрозуміло, що погіршення якості кредитних портфелів українських банків пов'язане із зростанням обсягу проблемних кредитів. Зростання проблемних кредитів, спостерігається як під впливом макроекономічних чинників, так і в результаті відсутності ефективних систем ризик-менеджменту у вітчизняних банках.

Регулювання обсягів прострочених кредитів, покладається на центральний банк, адже саме він стандартизує вимоги до банківських установ у частині формування резервів за кредитними операціями. Однак, досить знайчний відсоток непрацюючих кредитів в загальному кредитному портфелі вітчизняних банків, а особливо в державних, говорить про не досить ефективне регулювання з боку НБУ щодо проблемної заборгованості.

Досить важливим аспектом антикризового управління споживчим кредитуванням є збільшення обсягів кредитування саме товарів які виготовленні в Україні, цього можна досягнути завдяки створенню і введенню в дію спеціальних державних програм кредитування ринку які б підтримували вітчизняного виробника.

Ми переконані, що здійснення ефективного регулювання споживчого кредитування можливе лише при дотриманні алгоритму процесу реалізації механізму регулювання споживчого кредитування. Державні органи влади, керівництво центрального банку та інших банків врахувавши у власній практиці зазначені нами антикризові заходи регулювання споживчого кредитування, та дотримуючись чіткого алгоритму реалізації даного механізму зможуть уникнути впливу негативних наслідків від різних видів кризових явищ на розвиток споживче кредитування.

Розроблений механізм регулювання споживчого кредитування є універсальним, тобто його можна використовувати як на макрорівні, так і для окремо взятого банку. Розглянемо на прикладі АТ «УкрСиббанк» процес реалізації механізму регулювання споживчого кредитування (рисунок 3.5).

На основі проведенного дослідження, пропонуємо наступні заходи для підвищення ефективності реалізації оновленого організаційно-економічного механізму регулювання споживчого кредитування на макрорівні:

— реалізація запропонованих в даній дипломній роботі стратегічних цілей покращення ефективності здійснення регулювання споживчого кредитування як на макро- так і на мікрорівні;

— необхідність розробки стандартів споживчого кредитування, як інструменту регулювання в сфері захисту прав позичальників та вдосконалення методів оцінки ризиків;

— збільшення капіталізації банківської системи України;

— удосконалення механізму зменшення ціни за споживчі кредити;

— розробка механізму унеможливлення видачі кредитів споживачам з неналежною кредитоспроможністю, задля забезпечення надійності банківської системи;

— підвищення рівня життя населення, що призведе до підвищення

платоспроможного попиту населення країни;

— удосконалення законодавчо-правового базису відносин споживчого кредитування, шляхом удосконалення Закону України «Про споживче кредитування».

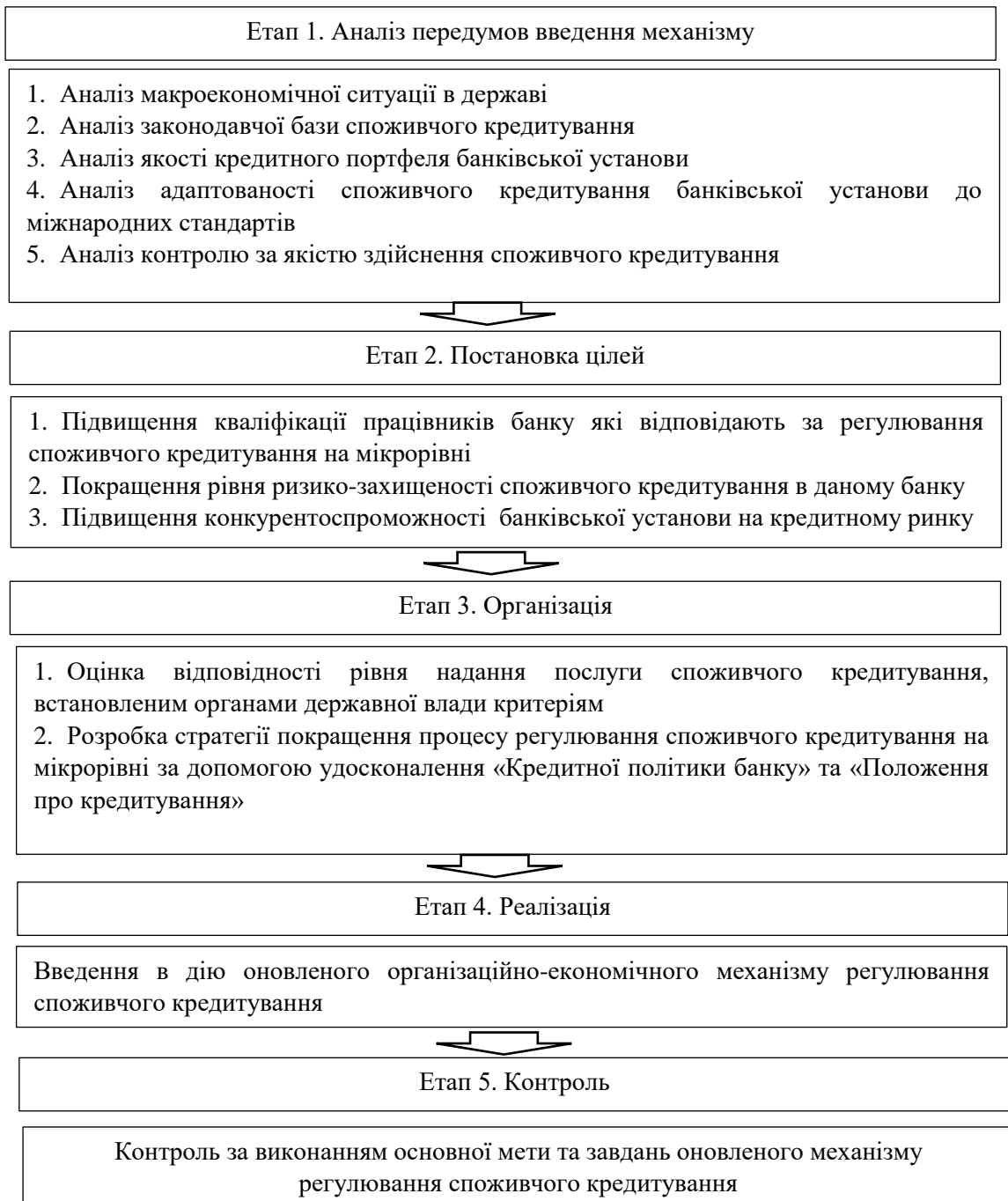

Рисунок 3.5 – Процес реалізації механізму регулювання споживчого кредитування в АТ «УкрСиббанк»

Розробляючи стратегічні пріоритети регулювання споживчого кредитування для АТ «УкрСиббанк» необхідно врахувати, що не дивлячись на те, що на мікрорівні всі внутрішні нормативно-правові документи щодо

здійснення споживчого кредитування та його регулювання здійснюється самостійно банком, однак на них напряду будуть впливати стратегічні перспективи державного регулювання кредитної діяльності банківської системи України та діючі законодавчі акти (таблиця 3.3).

Таблиця 3.3 – Стратегічні пріоритети регулювання споживчого кредитування для АТ «УкрСиббанк»

Стратегічні пріоритети	Шляхи досягнення
Розробка вимог щодо роботи банку зі зверненнями та позасудового розгляду спорів із споживачами.	Банку необхідно забезпечити наявність структурної одиниці, до компетенції якої належатиме розгляд звернень і скарги споживачів. Споживач повинен мати можливість подавати скарги банку в зручний для нього спосіб та очікувати на належний розгляд його звернення. Національний банк зі свого боку аналізуватиме звітність по кожному банку щодо кількості одержаних і розглянутих скарг з метою планування та здійснення нагляду.
Покращення якісних характеристик банківського споживчого кредитування	<ul style="list-style-type: none"> - удосконалення сучасних технологій споживчого кредитування з врахуванням вимог діджиталізації; - удосконалення процесу одержання позики за рахунок використання інтернет-інновацій; - зменшення відсоткової плати за споживчими кредитами за рахунок того, що банк буде приймати участь в кредитуванні пільгових програмах споживчого кредитування для окремих верств населення.
Удосконалення банківського нагляду за якістю кредитного портфеля споживчого кредитування	<ul style="list-style-type: none"> - підвищення якості аналізу фінансового стану позичальника; - удосконалення методики оцінки ризиків при споживчому кредитуванні;
Розробка нових та додаткових механізмів для запобігання закредитованості позичальників та їх захисту від надмірних втрат	це може бути досягнуто за допомогою того, що в рекламі кредиту для позичальників зазначати попередження про ризики, пов'язані з отриманням кредиту (у тому числі у випадку його невчасного повернення).

Результатом введення в дію оновленого організаційно-економічного механізму регулювання споживчого кредитування з врахуванням зазначених нами заходів, стане поживлення споживчого кредитування населення, що в свою чергу забезпечить сталий розвиток вітчизняної економіки. Реалізація запропонованих нами стратегічних цілей державного регулювання, серед яких стратегії соціальної орієнтації, захисту, стимулювання, стабілізації та підвищення конкурентоздатності ринку споживчого кредитування, стимулює формування конкурентного середовища із українських банківських установ, забезпечить гарантування безпеки та законодавчого захисту кредиторів та позичальників на ринку споживчого кредитування, а також сприятиме поживленню вітчизняного споживчого виробництва, що призведе до економічної та соціально-політичної стабілізації в нашій країні.

Висновки

Під час вивчення концептуальних аспектів розвитку кредитування споживчого ринку встановлено, що споживчий кредит займає провідне місце у системі кредитних відносин, а також в практичній діяльності представлений великою сукупністю різноманітних видів, які систематизують за різними ознаками. Споживче кредитування насамперед направлене на поліпшення матеріального й культурного рівня якості життя населення та на розвиток економічних та соціальних процесів розвитку держави в цілому, тому вкрай важливо забезпечити високу ефективність державного регулювання банківської кредитної діяльності на споживчому ринку України.

На нашу думку, регулювання споживчого кредитування це діяльність органів державної влади різних видів та банківських установ, яка спрямована на забезпечення сталого розвитку країни та окремо взятого фінансового посередника, реалізацію інтересів суб'єктів ринку споживчих товарів та на сприяння розвитку інституційного базису призначеного для захисту прав позичальника та кредитора.

Нажаль регулювання ринку споживчого кредиту в Україні відбувається через формальні норми та правила та неформальні вимоги, що формуються державними органами, Національним банком України та самими банками, однак роль останніх у цьому аспекті сьогодні дуже незначна.

Активні дії щодо захисту прав споживачів фінансових послуг на вітчизняному кредитному ринку були розпочаті теж не так давно, оскільки ця сфера проблем є мало дослідженою як з юридичної так і з економічної позиції, тому потребує певного теоретичного осмислення. В той же час, в Україні захист прав споживачів фінансових послуг з боку держави сьогодні регламентується такими законодавчими актами, як: Цивільний кодекс України, Закони «Про споживче кредитування», «Про захист прав споживачів», «Про організацію формування та обігу кредитних історій», «Про банки і банківську діяльність», «Про захист від недобросовісної конкуренції», «Про рекламу» та інші.

З огляду на вище проведений аналіз нормативно-правових документів можна зробити висновок, що до введення у дію Закону України «Про споживче кредитування» у 2017 році законодавче регулювання споживчого кредиту не було ефективним, тому, зрозуміло, що прийняття і введення в дію такого спеціалізованого законодавчого акту було своєчасним та необхідним. Даний законодавчий акт спрямований на врегулювання відносин між кредитором, позичальником і третіми сторонами, безпосередньо у сфері споживчого кредиту. У даному законі питання захисту прав позичальників ув'язані з підвищенням захищеності кредиторів, що планується досягти завдяки оновленню законодавства про заставу та виконання зобов'язань, кримінального і цивільного процесуального законодавства.

На підставі проведеного аналізу процесу становлення та розвитку вітчизняного ринку споживчого кредитування можемо зробити висновок, що споживче кредитування має велике соціально-економічне значення для розвитку нашої країни. Однак, даний вид кредиту чинить на економіку як позитивний, так і негативний вплив, залежно від фази економічного циклу. Сьогодні в Україні обсяги споживчого кредитування поступово збільшуються, а непрацюючі кредити по даному виду кредитування зменшуються, однак не в достатньому розмірі, через негативний вплив фінансово-економічної та політичної кризи, які зумовлюють зниження купівельної спроможності населення, підвищення кредитних ризиків, зниження довіри до банків.

Сьогодні АТ «УкрСиббанк» BNP Paribas Group є універсальним банком, який обіймає вищі рядки у фінансових рейтингах в Україні та надає послуги міжнародного рівня. Підсумовуючи аналіз фінансово-господарської діяльності можна зробити висновок, що результати діяльності АТ «УкрСиббанк» за 2018-2020 роки під впливом негативних наслідків від коронакризи на банківський ринок України та світу є доволі стабільними. Для підвищення загальної ефективності фінансової діяльності АТ «УкрСиббанк» необхідно провести наступні заходи: збільшити обсяги операцій з клієнтами, пов'язаними з одержанням комісійних доходів, оскільки саме вони є найбільш ефективними; знизити розмір адміністративних витрат; збільшити кредитний портфель як фізичних, так і юридичних осіб.

Захист прав споживачів фінансових послуг під час кредитування фізичних осіб в АТ «УкрСиббанк» регламентується внутрішніми нормативними актами банківської установ, це «Кредитна політика банку», «Положення про кредитування» та інші. Які є внутрішньобанківськими нормативними документами, що регламентують механізм надання кредитів і підвищення надійності кредитного портфеля банку, а також уніфікацію процедури кредитування в усіх структурних підрозділах банку.

Для того щоб зрозуміти на скільки ефективно розроблені «Кредитна політика банку» і «Положення про кредитування», які в свою чергу є основним внутрішніми документами які регламентують кредитну діяльність АТ «УкрСиббанк» і безпосередньо споживче кредитування, в роботі проведений ґрунтовний аналіз кредитного портфеля споживчого кредитування.

Особливостями управління кредитним портфелем споживчого кредитування АТ «УкрСиббанк» у 2019-2020 роках були: протягом 2018-2020 років зниження обсягу кредитного портфеля банку спостерігалось в основному за рахунок зниження суми кредитів юридичних осіб, Кредити фізичним особам навпаки у 2019 році порівняно з 2018 роком зросли на 378250 тис. грн, а у 2020 році порівняно з 2019 роком знизилась на 124011 тис. грн; кредитна політика АТ «УкрСиббанк» у 2018-2020 роках направлена більше на роботу з юридичними особами; протягом 2018-2020 років кредитування фізичних осіб в АТ «УкрСиббанк» здійснювалося переважно в національній валюті; якість кредитного портфеля фізичних осіб є досить низькою, оскільки непрацюючі кредити, що прострочені більше ніж 90 днів дорівнюють у 2020 році – 1712073 тис. грн, що складає 37,13% від загального портфеля споживчого кредитування; у 2019 році – 35,1%, це насамперед пояснюється зниженням доходів фізичних осіб, що було викликано негативними наслідками коронакризи.

Враховуючи всі вищеперераховані позитивні та негативні сторони в організації споживчого кредитування АТ «УкрСиббанк», можна зробити висновок, що даний вид кредитування, не дивлячись на негативні наслідки коронакризи має досить високу ефективність регулювання та управління кредитним портфелем споживчого кредитування, що можна пояснити наявністю грамотно розробленої «Кредитної політики» банку щодо управління кредитними

ризиками, ефективного «Положення про кредитування» та високим попитом на кредитні продукти, що пропонує банківська установами своїм клієнтам.

Необхідність існування дієвого організаційно економічного механізму регулювання банківського споживчого кредитування є запорукою стабільного розвитку фінансового ринку і економіки будь якої держави. Останні роки в нашій країні відзначені активним розвитком законодавства, яке регулює кредитні відносини на фінансовому ринку, однак цього не достатньо. Оскільки, для того що б ще більше оптимізувати обсяг банківського споживчого кредитування та збільшити довіру населення до банківського кредитного сектору, необхідно постійно здійснювати подальше вдосконалення механізму регулювання банківського кредитування, враховуючи зміни на фінансовому ринку і в економіці.

В дипломній роботі розроблений організаційно-економічний механізм регулювання споживчого кредитування, який є універсальним, тобто його можна використовувати як на макрорівні, так і для окремо взятого банку. Удосконалено склад та структуру елементів даного механізму, зокрема на відмінну від існуючих механізмів, обґрунтована необхідність використання організаційно-адміністративного, економічного та нормативно-регулятивного інструментів державного регулювання, за рахунок впровадження яких в повній мірі проявляється потенціал кредитної активності банків.

Результатом введення в дію оновленого організаційно-економічного механізму регулювання споживчого кредитування з врахуванням зазначених нами заходів, стане поживлення споживчого кредитування населення, що в свою чергу забезпечить сталий розвиток вітчизняної економіки. Реалізація запропонованих нами стратегічних цілей державного регулювання, серед яких стратегії соціальної орієнтації, захисту, стимулювання, стабілізації та підвищення конкурентоздатності ринку споживчого кредитування, стимулює формування конкурентного середовища із українських банківських установ, забезпечить гарантування безпеки та законодавчого захисту кредиторів та позичальників на ринку споживчого кредитування, а також сприятиме поживленню вітчизняного споживчого виробництва, що призведе до економічної та соціально-політичної стабілізації в нашій країні.

Список використаних джерел

1. Цивільний кодекс України, від 16.01.2003 №435-IV. [Електронний ресурс] : [прийнято Верх. Радою 16.01.2003 р., № 435–IV]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
2. Про національний банк України [Електронний ресурс] : закон України № 679–14 ред. від 20.05.1999 р. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/679-14>.
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо врегулювання відносин між кредиторами та споживачами фінансових послуг [Електронний ресурс] : закон України від 22.09.2011. №3795-VI. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3795-17#Text>.
4. Про захист прав споживачів [Електронний ресурс] : закон України від 12.05.1991 р. №1023-XII. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1023-12>.
5. Про заставу [Електронний ресурс] : закон України від 02.10.1992 р. №2654-XII. – [Режим доступу]: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2654-12#Text>.
6. Про споживче кредитування [Електронний ресурс] : закон України від 15.11.2016 №1734-VIII. Електронний ресурс. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1734-19>
7. Про організацію формування та обігу кредитних історій [Електронний ресурс] : закон України від 23.06.2005 №2704-IV. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/index>
8. Про рекламу [Електронний ресурс] : закон України від 03.07.1996 №270/96-ВР. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/270/96-%D0%B2%D1%80#Text>
9. Про захист від недобросовісної конкуренції [Електронний ресурс] : закон України від 03.07.1996 №236/96-ВР. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/236/96-%D0%B2%D1%80#Text>
10. Про затвердження Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями [Електронний ресурс] : постанова Правління Національного банку України від

30.06.2016 р. № 351. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16#Text>

11. Методичні рекомендації з організації і функціонування систем ризик-менеджменту в банках України [Електронний ресурс] : затверджені Постановою Правління НБУ № 361 від 02.08.2004 р. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0361500-04#Text>

12. Пам'ятка позичальника банку за споживчим кредитом [Електронний ресурс] : лист Національного банку України від 10.11.2008 №5577500-08 – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v5577500-08#Text>

13. Пам'ятка позичальнику, який має заборгованість перед банком за споживчим кредитом і потрапив у скрутне фінансове становище [Електронний ресурс] : лист Національного банку України від 06.08.2009 №461. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v5577500-08#Text>

14. Активи банків України (2008-2021 р) : Мінфін. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://index.minfin.com.ua/ua/banks/stat/active/>

15. Алескерова Ю.В. Особливості розвитку споживчого кредитування в Україні / Ю.В. Алескерова, А.Д. Дзюбенко // Гроші, фінанси і кредит. – 2018. – №27. – С.87-92.

16. Банківська енциклопедія / С.Г. Арбузов, Ю.В. Колобов, В.І. Міщенко, С.В. Науменкова. – Київ: Центр наук. дослідж. Нац. банку України: Знання, 2011. – 504 с.

17. Банковское дело: розничный бизнес : учеб. пособие / под ред. Г.Н. Белоглазовой, Л.П. Кроливецкой. – М.: Кнорус, 2010. – 416 с.

18. Банкрутство фізичної особи: реальність чи утопія? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lohotron.in.ua/2013/04/bankrutstvo-fizychnoji-osoby-realnist-chy-utopiya>.

19. Блэк Дж. Экономика: толковый словарь: англо-русский / Дж. Блек. – М.: ИНФРА-М: Весь Мир, 2012. – 840 с.

20. Бублик Л.Я. Ефективність реалізації організаційно-економічного механізму регулювання кредитної діяльності на споживчому ринку України / Л.Я. Бублик // Агросвіт. – 2017. – №22. – С. 53-59.

21. Бублик Л. Я. Сучасний стан споживчого ринку як передумова реалізації державної політики регулювання споживчого кредитування / Л.Я. Бубулик // Економіка і держава. – 2017. – №12. – С. 120-124.
22. Вінниченко О.В. Аналіз ринку споживчого кредитування в Україні. / О.В. Вінниченко // Вісник ХНАУ ім. В.В. Докучаєва. – 2015. – №4. – С. 245-252.
23. Вовчак О.Д. Споживче кредитування в Україні: сучасний стан та тенденції розвитку в умовах фінансово-економічної нестабільності / О.Д. Вовчак, О.І. Антонюк // Європейські перспективи. – 2016. – № 2. – С. 148-157.
24. Волкова Н.І. Проблемна кредитна заборгованість банків України: сучасний стан та напрями її подолання / Н.І. Волкова, Д.С. Віньгора // Modern Economics. – 2020. – №23. – С.37-43.
25. Гроші та кредит : підручник / Савлук, А. М. Мороз, І.М. Лазепко та ін.; за ред. М. І. Савлука. – 6-те вид. – К.: КНЕУ, 2011. – 589 с.
26. Губа Ю. Механізм управління кредитуванням клієнтів в банку // Наука онлайн: Міжнародний електронний науковий журнал - 2019. - №12. - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://nauka-online.com/ua/publications/ekonomika/2019/12/mehanizm-upravleniya-kreditovaniem-klientov-banka/>
27. Деньги, кредит, банки. Экспресс-курс: учебное пособие / ред.: О. И. Лаврушин. 4-е изд., стер. – М.: Кнорус. – 2010. – 320 с.
28. Добрик Л.О. Актуальні аспекти споживчого кредитування в Україні / Л.О. Добрик, А.В. Кононов, Є.В. Гагіна // Ефективна економіка. – 2013. – № 2. – С. 21–25.
29. Дуброва Н.П. Теоретичні аспекти споживчого та іпотечного кредитування / Н.П. Дуброва, А.В. Лепеха // Молодий вчений. – 2017. – №1 (41). – С. 582-585.
30. Доценко І.О. Сутність та значення кредитної діяльності банку у сучасних умовах економічного розвитку / І.О. Доценко, В.В. Доценко // Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2017. Вип. 12. Ч. 1. С. 94–98.
31. Доценко І.О. Сучасні тенденції розвитку банківського споживчого кредитування в Україні / І.О. Доценко // Економіка і суспільство. Мукачівський державний університет. – 2018. – №14. – С. 792-798.

32. Жежерун Ю.В. Банківське кредитування фізичних осіб в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку / Ю.В. Жежерун // Фінансовий простір. – 2019. – №2(34). – С.41-50.
33. Звіт про фінансову стабільність Національного банку України. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/zvit-pro-finansovu-stabilnist-cherven-2021-roku>
34. Івасів Б. С. Гроші та кредит : [підручник] / Б. С. Івасів. – [3-те вид.] – Тернопіль : Карт-бланш, 2008. – 528 с.
35. Экономическая энциклопедия / науч.-ред. совет изд-ва «Экономика»; Ин-т экон. РАН; гл. ред. Л.И. Абалкин. – М.: Экономика, 2009. – 1055 с.
36. Костюк В.А. Розвиток споживчого кредитування в банківській сфері України / В.А. Костюк, М.О. Скоринська // Економіка і суспільство. – 2017. – №12. – С.547-552.
37. Камінський А.Б. Становлення та перспективи розвитку бюро кредитних історій в Україні / А.Б. Камінський // Вісник Східноєвропейського університету економіки і менеджменту. Випуск 1 (16). – 2014 р. – С. 118–127.
38. Кірхнер Р. Вдосконалення системи функціонування бюро кредитних історій: основні рекомендації [Електронний ресурс] / Р. Кірхнер, Р Джуччі, В. Кравчук // Інститут економічних досліджень і політичних консультацій. Німецька консультативна група. – Режим доступу: <http://www.ier.com.ua/files/publications/Policy>
39. Ковальчук А.Т. Банківський кредит: правові засоби повернення / А.Т. Ковальчук. – К: Т-во «Знання», 2011. – 150 с.
40. Кредити під час карантину: хто і за що може не платити? Електронний ресурс. – [Режим доступу]: <https://vkr.ua/publication/kredit-pid-chas-karantinu-khto-i-za-shcho-mozhe-ne-platiti>
41. Лагутін В.Д. Кредитування: теорія і практика: навч. посіб. / В.Д. Лагутін. – 4-те вид., стер. – Київ: Знання, 2004. – 215 с.
42. Лаврушин О. И. Банковское дело: современная система кредитования / О. И. Лаврушин. – М. : КНОРУС, 2005. – 256 с.

43. Марданов Р.Х. О развитии концептуальных подходов к стандартизации качества банковской деятельности / Р.Х. Марданов // Деньги и кредит. – 2008. – № 2. – С. 8–17.
44. Михайляк Г.В. Кредитна політика банків та шляхи її оптимізації / Г.В. Михайляк, І.В. Михайляк // Гроші, фінанси і кредит. – 2018. – №27. – С.103-106.
45. Міщенко В.І. Банківські операції: підручник / В.І. Міщенко, Н.Г. Слав'янська, О.Г. Коренєва. – 2-ге вид., перероб. і доп. – Київ: Знання, 2007. – 796 с.
46. Минин Б.В. Деятельность «Группы 20» по преодолению мирового финансового кризиса / Б.В. Минин, Л.Г. Таранкова // Деньги и кредит. – 2009. – №5. – С. 28–36.
47. Мороз С.В. Основні аспекти кредитування на сучасному етапі / С.В. Мороз, В.О. Мейш // Економічні науки. – 2020. – №5. – С.116-125.
48. Мочерний С.В. Банківська система України / С.В. Мочерний, Л.С. Тришак. – Львів: Тріада плюс, 2004. – 304 с.
49. Охрименко І.Б. Необхідність та напрями удосконалення регулювання споживчого кредиту в Україні / І.Б. Охрименко // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2017. – №16 (Ч.2). – С.46-50.
50. Степаненко С.В. Сучасні методи управління ризиками кредитування банками фізичних осіб / С.В. Степаненко, К.О. Ампілогова // Фінансова політика. – 2020. – №4(144). – С. 33-41.
51. Погребняк В.Я. Визначення поняття споживчого кредиту / В.Я. Погребняк // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. – 2015. – №16. – С. 37-39.
52. Прилуцький А.М. Споживче кредитування в Україні та його особливості / А.М. Прилуцький, Л.В. Пахалюк // Ефективна економіка. – 2019. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/11_2019/92.pdf
53. Просяник І.В. Кредитування фізичних осіб та його особливості в Україні / І.В. Просяник // Економіка і суспільство. Мукачівський державний університет. – 2016. – №2. – С.594-598.

54. Процентні ставки за новими кредитами домашнім господарствам за цільовим спрямуванням : сайт НБУ . [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial/data-sector-financial>

54. Руденко В. Споживчі кредити не для всіх. Як вплине на банки рішення НБУ / В. Руденко // Фінансовий клуб. – 2021. – 1 липня. – [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://finclub.net/ua/analytics/spozhyvchi-kredyty-ne-dlia-vsikh-yak-vplyne-na-banky-rishennia-nbu.html>

55. Розподіл кредитів, наданих фізичним та юридичним особам, за класами боржника станом на 01.01.2020 року і на 01.01.2021 року в АТ «УкрСиббанк» – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://my.ukrsibbank.com/ua/about-bank/financial-reports/>

56. Центральний банк та грошово-кредитна політика : [підручник] / [А.М. Мороз, М.Ф. Пуховкіна, М.І. Савлук та ін.]; за ред. А.М. Мороза, М.Ф. Пуховкіної. – К. : КНЕУ, 2005. – 556 с.

57. Худицький В. Визнаний банкрут чи вічний боржник? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://dt.ua/business/viznaniy-bankrut-chi-vichniy-borzhnik-.html>

58. Частка непрацюючих кредитів у банках (NPL) : сайт НБУ . [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://bank.gov.ua/ua/news/all/u-2020-rotsi-chastka-nepratsyuyuchih-kreditiv-u-bankah-znizilasya-na-74-vp-do-41>

59. Board of Governors of the Federal Reserve System. Report to the Congress on Practices of the Consumer Credit Industry in Soliciting and Extending Credit and their Effects on Consumer Debt and Insolvency, June 2006. – 27 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.federalreserve.gov/boarddocs/rptcongress/bankruptcy/bankruptcybillstudy200606.pdf>.

60. European Central Bank Glossary [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ecb.europa.eu/home/glossary>